

— Mellan 34 **a** och 35 **s** har Brenner med orätt läst sk. I övrigt överensstämmer hans läsning med ovanstående. Detsamma är fallet med Torins läsning. Avvikande läsningar äro däremot följande. Hadorph: 6 **k**, 20 **e**, **n**-runa mellan 32 **u** och 33 **t**. Dessa avvikelser finnas emellertid ej på träsnittet i *Bautil*. Däremot finns där en punkt efter 28 **n**. — Hilfeling: 5 **a**, 6 **k**, 20 **i**, r. 24 och 28–30 olästa, 33 **p**. — Säve: 6 **k**, läsningen avbruten efter 20 **o**; »men storm och hällregn hindrade att fullkomligt anteckna den svårsläsliga inskriften».

Rannveig är enligt Lind »ett av de mera brukliga kvinnonamnen både i Norge och på Island», känt redan från 800-talet. Egendomligt nog är, utöver inskriftens *Rannvig*, namnet icke belagt i svenska källor; Lundgren o. Brate anför icke ett enda exempel. *Svenung* är »rätt vanl.» enligt Lundgren o. Brate, »sällsynt på Island» enligt Lind, som även konstaterar: »Äfter landnamstiden visar sig namnet i Norge först på 1200-t.». De svenska beläggen hos Lundgren o. Brate härstamma alla från 1300-talet och senare. Dessutom finns namnet på Sö 7, eventuellt även på Sö 10. I Danmark är variantformen *Svening* allena rådande, medan *-ung*-avledningen helt saknas.

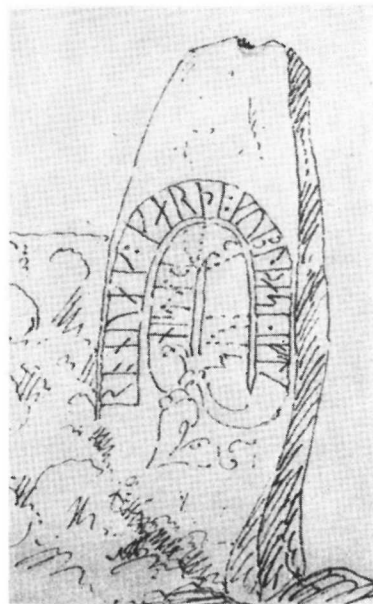

Fig. 191. Vg 118. Slädene sn, utanför kyrkogården.
Efter teckning av Hilfeling.

119. Sparlösa sn, kyrkan. Nu på kyrkogården.

Pl. 90–105.

Litteratur: L 1379, T 87. Petrus Ionæ, Anteckning ²⁹/₄ 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter 1, Stifts- o. Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 94; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); P. A. Säve, Berättelse 1863 (ATA), s. 136 (tr. i ATS 3, 1873, s. 137); K. Torin, Brev t. Riksbiblioteket (B. E. Hildebrand) ⁹/₇ 1876 (ATA); G. Stephens, ONRM 3 (1884), s. 487, Handbook (1884), s. 251 f.; E. Brate o. S. Bugge, Runverser (ATS 10, 1887–91) s. 412; S. Bugge i Norges Indskrifter med de äldre Runer 1 (1895), s. 213, Sparlösa-Indskriften (i: VFT 2: 8–9, 1908, s. 104 f.); R. Hjorth, Beskrifning öfver Wiste härad (1902), s. 109; J. Sandström, Anteckningar om fornlämningar 1903 (ATA); L. Fr. Löffler, Om Sparlösa-stenen, dess två runinskrifter och dess bildfält (i: VFT 2: 6–7, 1907, s. 81 f.), Om Sparlösa-stenens äldre runinskrift 2 (i: VFT 2: 8–9, 1908, s. 106 f.), Formen *airikis* i Sparlösainskriften (i: VFT 3: 1–2, 1910, s. 42); O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 308; O. von Friesen i Runorna (Nordisk kultur 6, 1933), s. 146, 167, 175, 226, Sparlösastenen (VHAA:s Handl. 46: 3, 1940); Handlingar 1937 (restaureringsrapport), 1939 (skyddsåtgärder), 1943 (B-afalinbehandling, uppmålning) i ATA; A. Nordén, Rökstenen (i: Stockholmstidningens söndagsbilaga ¹⁴/₅ 1935), i Stockholmstidningen ²⁷/₁₁ 1937, ⁸/₈ 1941 och ¹²/₇ 1942, i Fornvännen 1940, s. 321 not 22, Bidrag till svensk runforskning 2 (i: Antikvariska studier 1, VHAA:s Handl. 55, 1943, s. 188 f.); H. Jungner, Brev ⁶/₈ 1937 t. E. Wessén (ATA), Röster i radio 1938: 9, Sparlösastenen, Västergötlands Rök (i: Fornvännen 1938, s. 193 f.), När kristendom och fornsvensk gudatro möttes (i: Religion och Kultur, årg. 9, 1938, s. 70 f.), i Skaraborgs Läns Tidn. ³⁰/₁₂ 1938, Sparlösastenen i ny tolkning (i: Nordisk familjeboks månadskrönika 1939: 3, s. 199 f.), i Skaraposten ²⁸/₃ 1939, i Karlstad tidning ⁵/₈ 1939; Ivar Lindquist, Religiösa runtexter 2, Sparlösastenen (Skrifter utg. av Vet. soc. i Lund 24, 1940); O. Almgren, Resan till Valhall (i: Uppländsk bygd, 1940, s. 29 f.); W. Krause i Göttingische Gelehrte Anzeigen 1940, s. 196 f., 1943, s. 258 f.; 'Runa' [Lis Jacobsen] i Gads Danske Magasin, sept. 1943, s. 430 f.; Åke V. Ström, Vetekornet (1944), s. 35 f.; R. Hentzel, En nordisk Odysseus (i: Morgontidningen ⁵/₆ 1946), Sparlösastenenens gåta (d:o ¹³/₅ 1947); H. Wideen, Minnesvårdar och gravkor (i: Skara stift i ord och bild, 1949), s. 314 f., Västsvenska vikingatidsstudier (1955), s. 242 f.; A. Bæksted, Målruner og troldruner (1952), s. 22, 31; C. J. S. Marstrand, Om innskriftene på Sparlösastenen (i: Norsk tidsskrift for sprogvidenskap bd 17, 1954), s. 503 f.; E. Wessén, Svensk språkhistoria 3 (1956), s. 39, Om vikingatidens runor (Filologiskt 6, 1957), s. 7, 9 f., 12, 13, Runstenen vid Röks kyrka (VHAA:s Handl. Filolog.-filosof. serien 5, 1958), s. 28 f., 71; A. Schück, Skottkonung (i: Namn och bygd 1956), s. 203.

Äldre avbildningar: E. Brenner, bläckteckning 1669 (i KB F m 27, s. 15), renritning 1670 (i KB F 14 c, s. 35); J. Hadorph och P. Törnnewall, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta); Ulf Christofersson, bläckteckning 1687 (i KB F 17 a, bl. 9); osign. och odat. bläckteckning (i Liljegrens Fullständig Bautil, ATA); J. G. Liljegren, Runlära (1832), pl. 1; Säve, bläckteckning (i a.a., s. 136); S. Welin, tuschteckning (VFA), träsnitt (i T 87, även återgivet i Löffler a.a. 1907); O. von

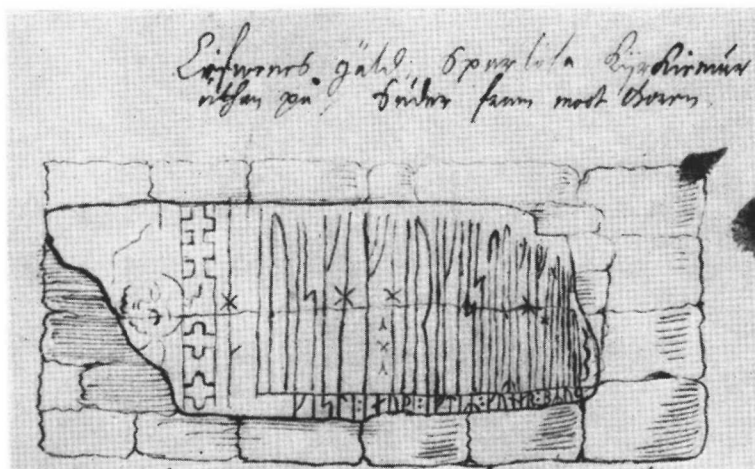

Fig. 192. Vg 119. Sparlösa sn, kyrkan. Efter teckning av Brenner i F m 27.

Friesen, foto (ATA, återgivet i Löffler a.a. 1907), foto (återgivet i Runorna, fig. 15); S. von Friesen fotos, återgivna i von Friesen a.a. 1940 jämte en skissritning av sid. I, konturteckningar av bildristningarna samt en översikt av runformerna avtecknade av O. v. Friesen; Jungner a.a. i Fornvännen innehåller 12 bilder, samtliga återfinnas bland hithörande planscher; detsamma gäller 2 bilder i Jungner a.a. 1939; Lindquist återger, a.a., 6 av hithörande planscher med av honom gjorda rekonstruktioner, utökade med en detaljbild av början till sid. III: 1; Marstrander a.a. medtager 9 av bilderna i planschäftet jämte ett foto av stenens placering i kyrkmuren före restaureringen 1937.

Runstenen står sedan 1937 rest på Salems kyrkogård, Sparlösa sn, strax V om kyrkans torn.

Den äldsta kända uppgiften om Sparlösa stenens är en bläckteckning (KB F m 27, s. 15) utförd av Elias Brenner 1669, då denne tillsammans med Johan Hadorph och Petrus Törnewall gjorde en antikvarisk resa i Västergötland. Av samma teckning finns en renritning från 1670 (KB F l 4 c, s. 35). Den förstnämnda bilden har påskriften »Lefwenes gäld, Sparlösa kyrkiemur uthan på Suder fram moot choren», den andra »Sparlösa söder chorvägg brungråå, gråsteen. alns långa runer». Båda bilderna visa stenens framsida omgiven av kyrkans gråstensmur. Stenen företer i stort sett samma skador i rotpartiet som nu, men den är synbarligen icke kluven. En tydligt markerad linje i stenens längdriktning mitt på utmärker däremot troligen en kraftig spricka, utefter vilken stenen senare kluvits. 1672 antecknar Levenepresten Petrus Ionæ (Carlmarks avskrift av en nu förkommen *Ransakning*): »På södra sidan i kyrkomuren stå tvänne stenar med runeskrift huggne». Troligen avses endast Vg 119, eftersom man avgjort bör kunna räkna med att Brenner eljest skulle ha efterlämnat en teckning jämväl av den andra stenen. Någon sådan finns varken i koncept eller renritning. Den kraftiga sprickan och runornas ovanliga format motiverar väl också Leveneprestens förmodan om två stenar. På Brenners teckning återgår Johan Hadorphs och Petrus Törnewalls träsnitt i Peringskiölds *Monumenta*.

En teckning 1687 av Ulf Christofersson (KB F l 7 a, bl. 9) visar de båda stenhälvorna liggande skilda åt, den ena efter den andra, »Vnder Sparlösa kyrkiemur på södra sydan». Förändringen sammanhänger med kyrkans byggnadshistoria. Den har ursprungligen varit en liten medeltida gråstenskyrka, i vars korvägg runstenen haft sin plats. 1684 eldhärjades kyrkan men reparerades följande år. Samtidigt gjordes en tillbyggnad »15 alnar i längden» (Kyrkoinventariet 1829). Denna tillbyggnad har, såsom byggnadsskicket i Västergötland i regel visar, gällt kyrkans östra del med koret. Detta bekräftas av en anteckning i Sparlösa kyrkobok 1687–1710 (Landsarkivet i Göteborg, sign. C l 1687–1710), p. 64: »[1685 ²⁶/₄] § 6 Begyntes på att rifuas nedher dhet litla gamla Choret, före storkyrkian d 4 Majj, men sielfwa tilökesmurningen d 11, och wardt sielfua muren som är 22 [el. 21, otydl.] alm i längden 11 al i Bredden och 10 i högden fullbordat d 30 Majj». Vid rivningen av det gamla koret 1685 har således runstenen kluvits men återinlagts i den nya

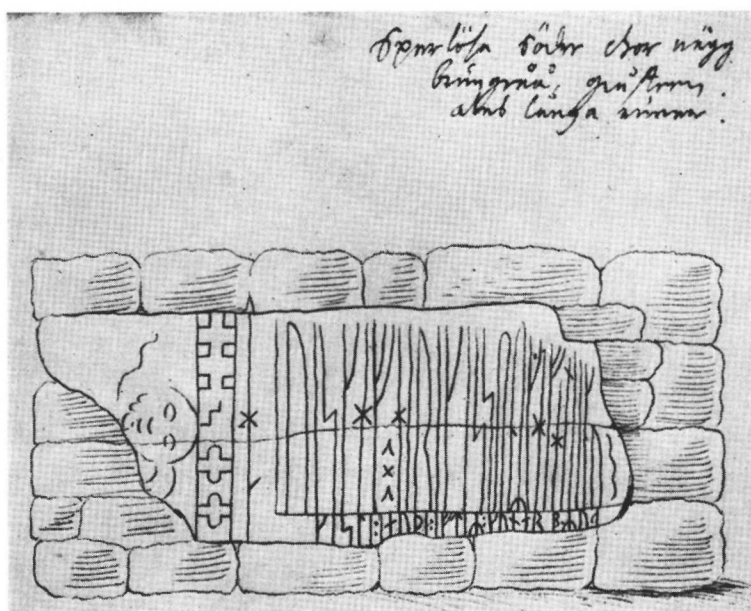

Fig. 193. Vg 119. Sparlösa sn, kyrkan. Efter teckning av Brenner i F 14 c.

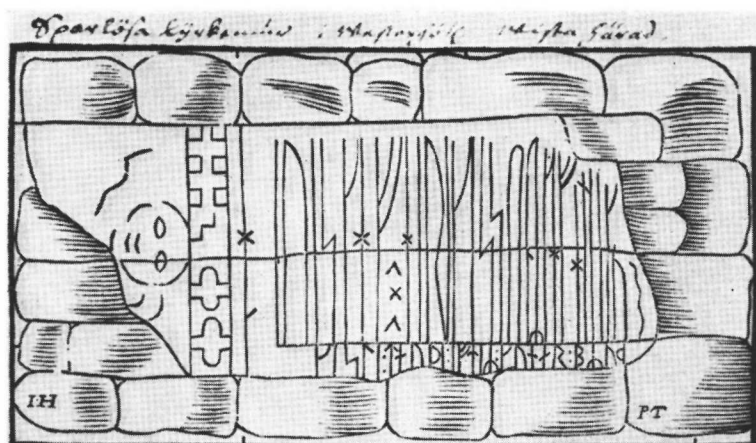

Fig. 194. Vg 119. Sparlösa sn, kyrkan. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta.

kyrkmuren utan att man tagit någon notis om stenens övriga ristning. 1771 reparerades kyrkan ånyo, men arbetet berörde denna gång icke runstenen.

År 1829 (Kyrkoinventariet) beskrives kyrkan vara »af sten, invändigt 35 alnar lång blott 10 alnar bred, och nästan lika så hög, har endast 3:ne fenster, utom ett litet rundt öfver den ena dörren, är belagd med skiffer-tak. Sacristia finnes icke, annat än en afplankning på sidan i Choret». Vidare uppges kyrkan vara »förfallen, trång och mörk samt otillräcklig för socknens förökade folkmängd, hvarföre Sochnemännen hafva beslutat dess ombyggnad». Av de sparsamma notiser om kyrkobygget, som finnas bevarade, är det icke möjligt att med bestämdhet avgöra, huruvida någon del av den gamla byggnadskroppen ingår i den nuvarande kyrkan. Snarast förefaller det som om denna vore helt nyuppförd att döma bl.a. av färgläggningen på en K. Överintendentsämbetets »Ritning till Slädene och Sparlösa kyrkors sammanbyggnad», dat. 1844 (K. Byggnadsstyrelsen, sign. 685/1843), samt även R. Hjorths meddelande, *Beskrifning öfver Wiste härad* (1902), s. 107,

Fig. 195. Vg 119. Sparlösa sn, kyrkan. Efter teckning av Christofersson.

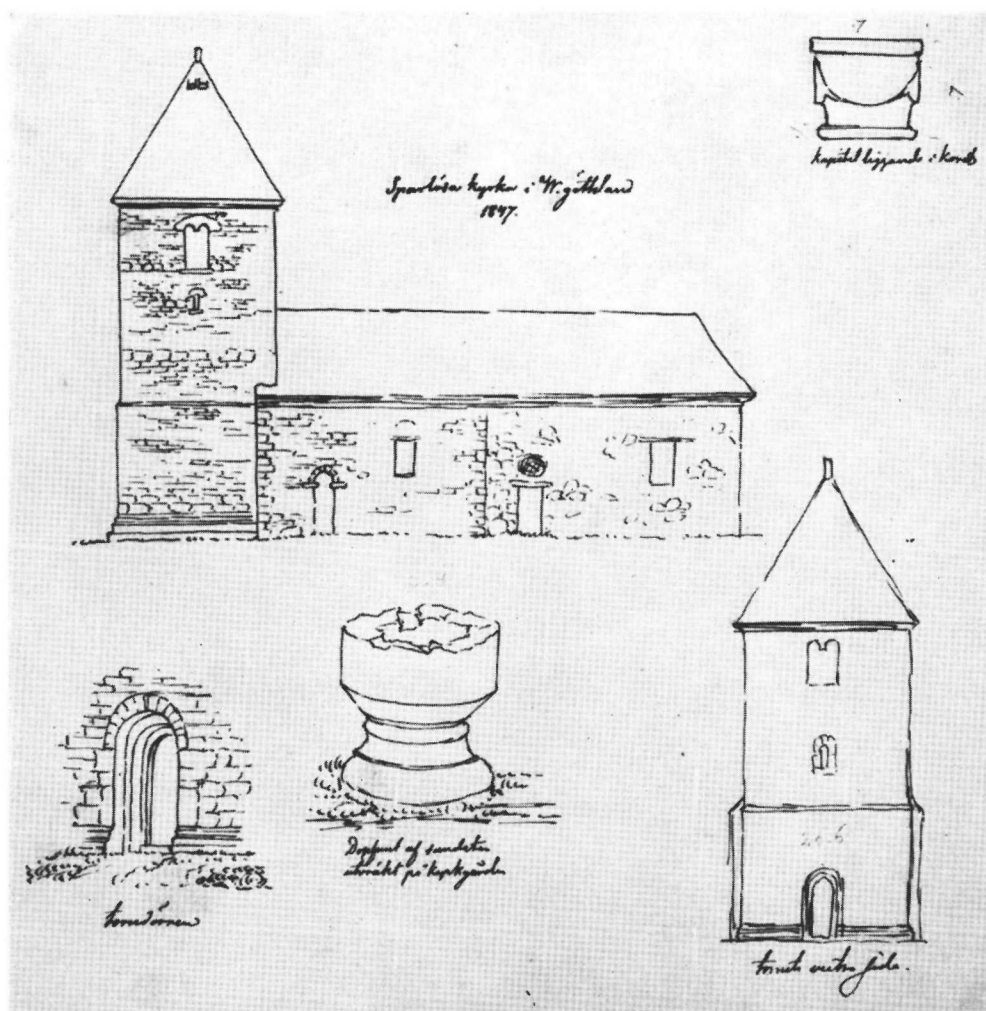

Fig. 196. Sparlösa gamla kyrka. Efter teckning av H. J. Strömberg 1847.

att den gamla kyrkan »nedtogs först 1848 efter det den nya året förut blifvit färdig». Vad Hjorth härvidlag stöder sig på vet man icke. Kyrkostämmoprotokollen tåga på denna punkt. Man får endast reda på att arbetet på den nya kyrkan igångsattes i början av april 1847, och att invigningen ägde rum 23 juli 1848. På den veterligen enda bevarade bilden av Sparlösa gamla kyrka, en liten skiss med aspekt från söder, utförd

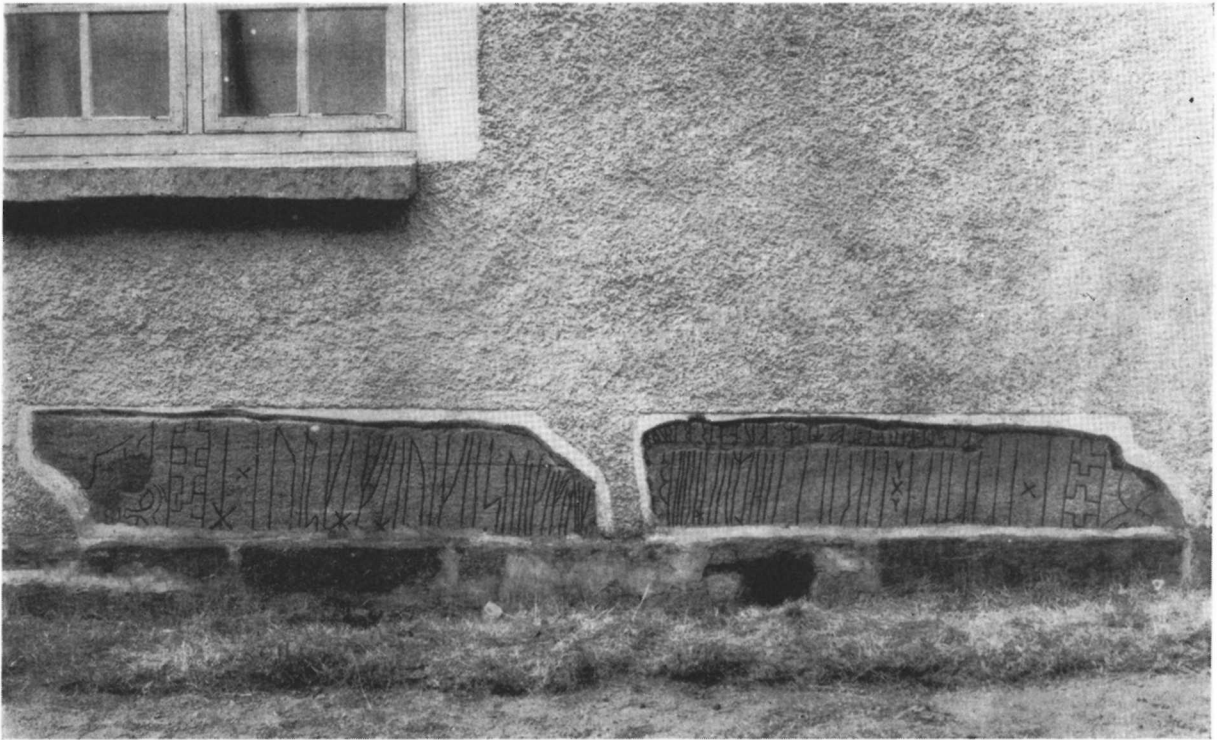

Fig. 197. Vg 119. Sparlösa sn, kyrkan. Före restaureringen 1937. Efter foto av H. Faith-Ell 1937.

av sedermera stadsarkitekten H. J. Strömberg, Göteborg, vintern 1847 — alltså strax innan nybygget sattes igång — finns runstenen tyvärr icke utmärkt. Förmodligen står i alla fall den nya kyrkan, Salem, på ungefär samma plats som den gamla.

Runstensstyckena, som vid hastigt påseende förefalla att ha samma inbördes läge i muren 1937 som 1687 ha således med största sannolikhet år 1847 varit utbrutna ur den gamla kyrkan, men de ha sedan erhållit motsvarande placering i den nya kyrkan, d.v.s. i den södra långhusmuren, omedelbart ovanför sockeln c:a 1 m. från långhusets sydöstra hörn. 1863 avbildades de båda stenhälvorna här av Säve. På 1870-talet voro de en tid överdragna med kalkputs. Slutligen uttogos för tredje gången Sparlösastenen båda stycken på Hugo Jungners initiativ år 1937 ur kyrkmuren genom Riksantikvarieämbetets försorg. Åtgärden resulterade i — för att tala med O. von Friesen — »den säkerligen märkligaste upptäckten på runforsknings område under den senaste mansåldern».

Gnejs. Höjd 1,77 m., största bredd 0,69 m. Stenen är ett nästan rektangulärt block med kvadratisk genomskärning. Rotpartiet är avbrutet och borta och stenen kluven i fram- och baksidans längdriktning. Större och mindre stycken av stenen ha dessutom tidigare lossnat och försvunnit. På sidan II finnas smärre fördjupningar i stenytan utefter klyvningskanten, skador, som ha tillkommit i samband med stenens föregående uttagningar och återinsättningar i kyrkmuren. Efter uttagandet ur kyrkmuren 1937 lagades stenen och restes av Riksantikvarieämbetets konservator.

Stenen bär ristning på samtliga fyra långsidor samt överst på toppartiet. Att ytan flagrat är en av orsakerna till att stora delar av ristningen utplånats. Ristningen är dock, bortsett från dessa ganska omfattande skador, tydlig och välhuggen, vilket gäller både runor och ornament, i all synnerhet de senare.

En av långsidorna (den östra i stenens nuv. uppställning) bär endast ristade bilder. Den betecknas här som IV eller som högra sidan (sett från sidan I; v. Friesen, *Sparlösastenen*, 1940, benämner den III). De övriga sidorna ha både runinskrift och bilder. Som I betecknas här den allt ifrån 1600-t. kända sidan (nu

1 **A**, omedelbart ovanför korslisten, är i varje detalj fullt tydlig. Bistavskrysset är beläget i högra kanten av hst. Därefter följa två tydliga kryss. Brenner markerar ett stycke nedanför bistavarna t.h. om hst och ansluten till denna en kort linje löpande snett uppåt höger, till formen mest lik nedre bst till en svensk-norsk **b**-runa. På stenen kan denna linje identifieras med en mycket grund fördjupning, som till sin sträckning snarast liknar en dubbelsidig **a**-bst korsande hst på en punkt, som befinner sig mitt emellan bistavskrysset och runans bas. Linjen är med säkerhet naturlig. Ulf Christofersson markerar ej denna fördjupning. Brenner har icke iakttagit de båda kryssen efter 1 **A**, ej heller Christofersson. — 2 **i** är tydlig och klar. — 3 **u**: Hst går ända ut i stenens högra kant, medan bst nedtill bortslagits och synes tydligt först 6 cm. från stenens kant. Hst når ej upp till bst:s utgångspunkt. — 4 **l** är nedtill skadad genom en flagring. Den korta bst är djup och tydlig och ansatt 1,5 cm. nedanför hst:s topp. Bst har icke observerats av Brenner, men däremot av Christofersson. — 5 **s** har sin topp omedelbart nedanför l-bst:s slutpunkt. Endast ett kort stycke skiljer här stavarna åt. **s**-runan slutar 6,5 cm. från stenens vänstra kant. Runan förefaller att ha avslutats av ristaren 7 cm. från stenens högra kant. **i**-runan i den yngre inskriften (y 2) utgör sålunda icke slutet av 5 **s**. Detsamma gäller uppenbarligen i sak hst och bst i 11 **r**. — Man kan sålunda med stor sannolikhet konstatera, att runorna, med undantag av hst i 3 **u**, icke ha ristats ända ut till stenens högra kant. Runorna nå för övrigt sällan ut i stenens vänstra kant, och deras höjd är sinsemellan ojämn. — 6 **k** är tydlig och säker. Likaså 7 **A**. — 8 **f**: Hst kröker sig vid utgångspunkten för övre bst. De tre skiljetecknen efter denna runa äro tydliga. — 9 **A**: Bistavarna äro nedtill bortfallna i mittsprickan. — 10 **i** är tydlig. — 11 **r**: Bst utgår 1 cm. nedanför hst:s skarpt markerade topp. — 12 **i** är tydlig liksom 13 **k** och 14 **i**. — R. 15 är **s** med i sprickan försvunnen mellanled. Övre delen av den högra leden och nedre delen av den vänstra ha därjämte gått förlorade i sprickan. Intet sk finns efter 15 **s**. — 16 **s** har knät placerat högre i förhållande till 15 **s** av utrymmesskäl. — 17 **u**: Utgångspunkten för bst ligger sannolikt 2 cm. nedanför hst:s topp. Detta övre stycke av hst är dock ojämnt och jämförelsevis osäkert. **u**-runan har en oregelbunden form och avviker starkt från 3 **u**; hst och bst ha upptill praktiskt taget samma rundning. Denna runa är oklar hos Christofersson. — 18 **n** har tydlig bst endast t.h. om hst; t.v. finnas nu inga säkra spår av bst. — 19 **r** är säker. Efter denna runa finns intet sk. På Brenners teckning löpa topparna till r. 18 och 19 samman. — 20 **k**: Bst slutar vid sprickan 2,5 cm. nedanför hst:s topp. Brenner markerar felaktigt runan som stungen. Den fördjupning, som här finnes, är naturlig. — 21 **A**: Mittsprickan går tvärs genom skärningspunkten mellan hst och bistavar. Tydliga rester av bistavarna återstå dock; runan är absolut säker. — 22 **f** är tydlig; korta stycken av bistavarna upptill äro bortfallna genom flagring. Efter denna runa finns intet sk. — 23 **A** är säker. — 24 **l** har egendomlig form. I toppen är en 4,5 cm. lång bst snedställd, vilken träffar hst:s topp. Hst och bst äro djupt och tydligt huggna. Fr.o.m. denna runa äro tecknen på Christoferssons bild icke klart uppfattade. Bugge har vid första påseendet uppfattat r. 24–25 som regelbunden **r**-runa samt l-bst som korrektur, i. Löffler uppfattar däremot l-bst riktigt, och Bugge har senare (*VFT* 2: 8–9, 1908) accepterat denna uppfattning. — Därefter följer en krokig linje, r. 25. Denna gör genom sin svängning snarast intryck av att vara en **r**-bst; någon hst finnes däremot icke. En svag, ojämn och grund fördjupning finns däremot t.v. om bst:s topp i riktning ned mot den snedställda bst i 24 **l**. Denna fördjupning ligger i så fall i samma linje som hst i 24 **l**. Jungner och Lindquist anse 24–25 vara binderuna **lr**; »hst når ej fullt upp till den punkt, där **r**-bst börjar» (Jungner). Beträffande densistnämnda detaljen se ovan. von Friesen framhåller dock »att man snarast bör antaga att ristaren först utfört en fristående l-runan med bistaven ansatt lika långt nedanför huvudstavens topp som på samma runa i **Aiuls** och därefter, av hänsyn till det mot inskriftens slut allt knappare utrymmet, en **r**-runa av samma egendomliga reducerade form som han utan dylikt tvång använt i samma namn **Alriku** i inskr. 3. Huruvida sedan ristaren avsett att huvudstaven till **l** skall förstås som huvudstav jämväl till **r** kan ju diskuteras och är för uppfattningen av inskriftens mening av mindre vikt» (a.a. s. 34). Brenner tecknar i KB F m 27 r. 25 som en enkel, rak hst. Löffler läser r. 24–25 som **lr** men tillägger (*VFT* 2: 6–7, 1907, s. 83 f.), »att det är möjligt att uppfatta **r**-runan här såsom endast bestående af det buktiga strecket utan hufvudstaf. Förhållandet är nämligen det att **r**-runan i åtskilliga andra inskrifter sålunda återgifves, så enligt Bugge *N.I.*, I: 337–8, å Gursteninskriften samt i flere norska inskrifter både med äldre och yngre runor». — 26 **i** är tydlig. Likaså 27 **k**. —

R. 28: 27 **k** följes av ett djupt, hugget streck av halv runhöjd. T. v. om mittsprickan finns intet spår av fortsättning. Det bör härtill anmärkas att, om denna runa huggits upp t. v. om mittsprickan, runan kommit i kontakt med bst i 27 **k**. — Därefter följer ytterligare en linje lika lång som föregående, stav 29. Det förefaller som om linjen i toppen svängde svagt nedåt. På andra sidan sprickan ser man en mycket kort, avlång fördjupning, som möjligen kan vara huggen. Man kan i varje fall icke förneka möjligheten att fördjupningen bildar avslutningen till staven 29. Ovanför denna linje, utgående från densamma, finnas tre tydliga, bågformiga linjer. De två bågarna längst till höger äro genom flagring bortfallna i träffpunkten, så att endast bågarnas inre kant kan följas. Den tredje rundelns övre båglinje är väl bevarad. Efter tecknet 29 tycker sig Lindquist se »möjligen ytterligare en runa», ett **m**; »blott ett spår av tvärstreckets vänstra arm kan nu med god vilja skönjas (strax till höger om **k** i **kubl**)» (*Sparlösastenen*, 1940, s. 18 f.). Något sådant spår av en bortslagen **m**-runa finns emellertid icke.

De runor, som följa på 27 **k**, ha bedömts mycket olika. Brenners teckning i F m 27 visar efter 27 **k** en **u**-runa med träffpunkten mellan hst och bst precis i sprickan. Den efterföljande båglinjen är sedan tämligen slappt markerad och fullt fristående från föregående stav. Christofersson åter markerar tre fullständiga bågar, alla anslutna till staven ifråga. Stephens, Löffler, Bugge och von Friesen läsa r. 28 som **i**, Jungner och Lindquist däremot som **r** av kortkvisttyp. Med punkt under runan utmärker Jungner en viss tveksamhet i uppfattningen. Beträffande Jungners och Lindquists läsning av r. 28 som **r** gör von Friesen gällande, att en sådan tanke »ytterst står och faller med den innebörd man tillägger inskr. 1:s sista tecken», liksom han anser »runan ifråga vara alldeles för lång för att rimligen kunna tagas för **r**-runa» (a. a. s. 36).

Staven 29 med de därtill anslutna, bågformiga linjerna uppfattas av Löffler, Bugge (reviderad läsning), von Friesen och Lindquist som **ibu**, av von Friesen och Löffler alternativt som **bu**. Jungner förklarar sig »böjd att uppfatta avslutningsfiguren som ornament», »av samma typ som kanten av skägget å samma sidas mansbild nedtill» (*Fornvännen* 1938, s. 195 f.). Hans åsikt delas av Nordén (*Bidrag till svensk runforskning* 2, s. 206): »Ornamentet har tillkommit för att sidan upptill skulle ha åtm. någon motsvarighet till den stort tilltagna utsmyckningen nedtill».

Det är främst av utrymmesskäl man i inskriftsyntans sista tecken velat se en binderuna. von Friesen skriver: »Avstånden mellan runorna i **Alriki** äro till det yttersta inknappade. Särskilt gäller detta de tre sista. Ristaren hade alls icke behövt tränga samman runorna, om han icke hade velat bereda plats för tecken som han ansåg nödvändiga för sammanhanget. Till sådana kunna icke räknas ornament av den art varom här skulle vara fråga — ornament som ha till ändamål att fylla ett mindre önskvärt tomrum. Det fria utrymmet här var med möda och avsikt åstadkommet» (a. a. s. 35 f.). Till ytterligare bemötande av Jungners åsikt säger han också (a. a. s. 35): »Tecknet överst på ristningsytan skiljer sig skarpt från skägghavningen genom den raka linje till vilken halvvcirlarna äro anknutna. Ett runstensornament av denna art är mig f. ö. alldeles okänt. Hade ristaren känt behov av att vid inskriftsyntans slut fylla ett överblivet tomrum, hade han här anbragt samma figurer — kors och vinklar — som han använt för samma ändamål två gånger förut på samma sida.» von Friesen fortsätter sin utläggning (a. a. s. 36): »Om man sålunda icke behöver hysa något tvivel om att det nyss diskuterade tecknet är en binderuna, kan man däremot tveka om huruvida man bör upplösa det i **ibu** eller **bu**. Tecknets form talar onekligen närmast för det förra alternativet. Men vid en närmare granskning av ristningsytan skall man finna att ett avsett **bu** mycket väl kan tänkas ha fått den formning som faktiskt föreligger. Den raka stav till vilken bistavarna anslutits sträcker sig i verkligheten troligen icke så långt upp som den utdragits på Jungners foto. Dess övre ända ser ut att vara avslutad innan den når upp till en här även på foton iakttagbar flagringsyta. Denna övre del av den raka staven har till höger om sig en mycket smal del av det jämna plan varpå hela inskr. 1 är anbragt. Just här avbrytes planet av en sned, in mot stenens topp sluttande yta varpå inskr. 5 här är huggen. Det är fullt förklarligt om ristaren av inskr. 1, sedan han väl huggit den raka staven, avsiktligt undvikit att anbringa övre **b**-bistaven vid den raka stavens topp. Han hade då varit nödsakad att hugga större delen av den på den nyssnämnda snedytan och lämna den ristningsyta varpå hela inskr. 1 i övrigt är anbragt. Detta undvek han genom att ansätta **b**-bistaven något längre ned, ty här sträcker sig huvudristningsytan längre upp mot stenens topp och lämnar fullt tillräckligt rum för

bindrunans sidostavar.» von Friesens försvar för läsningen **bu** framför **ibu**, nämligen att hst skulle vara avslutad, innan en mindre flagring sätter in strax under (på stenen) toppen av y30 **I**, faller på den tydliga huggningen ovanför flagringen (t. v. på stenen). Möjligen utgör en mindre fördjupning på vänstra sidan om mittsprickan stavens avslutning. I så fall få stavarna 28–29 en bestickande likhet med en **u**-runa. Vill man läsa stavarna 28–29 som **u**, finns en motsvarande runföljd på stenens sida II: 3.

Oaktat man i binderunor överhuvud måste räkna med större formfrihet än i enskilda runtecken, är den ifrågasatta **b**-runan mindre tilltalande. Inskriftens ringa frekvens av **b**-runor ger heller icke tillräckligt jämförelsematerial. Av dess övriga fyra **b**-runor äro tre (r. 64, 84, 224) av svensk-norsk typ, medan endast r. 251 har det vanliga utseendet β . I r. 251 har dock hst i sin helhet nyttjats som bas för bistavarna, medan binderunans **b**-bistavar sammanlagt endast sträcka sig över hälften av hst:s längd. Ur denna synpunkt vore det onekligen enklare att förstå binderunan som tecken för tre ljud, **ibu**. Vad den eventuella **u**-bst i binderunan angår, har denna genom sin svängning tillbaka in mot hst:s bas icke normal form. Även om tecknet som ornament betraktat måste anses mindre lyckat, är dess egenskap av binderuna sålunda icke övertygande. Man har svårt att frigöra sig från tanken, att ristaren borde ha kunnat finna en bättre lösning av problemet. **b**-bst:s volym kunde ha minskats för att bereda plats åt en visserligen kort och smal men dock fristående och tydlig **u**-runa. Att ristaren även borde ha kunnat vinna utrymme genom begagnandet av en svensk-norsk **b**-typ är otvivelaktigt. Den sistnämnda synpunkten torde emellertid böra lämnas åsido med hänsyn till frånvaron av andra säkra svensk-norska runor i framsidans inskrift. Skadorna på 18 **n** omöjliggöra nämligen runans klassificering, och r. 28 är jag mest benägen att uppfatta, icke som **n** av kortkvisttyp, utan som hst i **u**, där alltså bst utgöres av vertikalstrecket i tecknet 29. Att ristaren avsett båglinjerna som ornament kan givetvis icke uteslutas, men man frågar sig onekligen, varför han i så fall hejdat sig och icke fortsatt ristningen av ornamentet på snedytan (t. v. på stenen), varigenom utan tvekan större konstnärlig effekt skulle ha uppnåtts.

Marstrander läser denna sidas inskrift (a. a. s. 506; bokstavsbeteckningen har bragts i överensstämmelse med den i detta arbete begagnade): $\mathbf{A}^{\times} \mathbf{i} \mathbf{u} \mathbf{l} \mathbf{s} \mathbf{k} \mathbf{a} \mathbf{f}^{\times} \mathbf{A} \mathbf{i} \mathbf{r} \mathbf{i} \mathbf{k} \mathbf{i} \mathbf{s} \mathbf{s} \mathbf{u} \mathbf{n} \mathbf{u} \mathbf{r} \mathbf{k} \mathbf{a} \mathbf{f} \mathbf{A} \mathbf{i} \mathbf{r} \mathbf{i} \mathbf{k} \mathbf{i} \mathbf{b} \mathbf{u}$. I fråga om r. 28–29 hävdar han en annan åsikt s. 514. Han förstår dem som en enda binderuna $\mathbf{u} \mathbf{l} \mathbf{u} \mathbf{b} \mathbf{u}$, »en plassbetinget, sammentrengt skrivemåte (med ligaturer og samstavde runer) av det helt utskrevne $\mathbf{u} \mathbf{l} \mathbf{u} \mathbf{b} \mathbf{u}$ i C5 [r. 221–225]. Komplekset begynner med en ligatur av $\mathbf{u}$ og $\mathbf{l}$ og følges av samstavrunerne $\mathbf{b} \mathbf{u}$, plasert på $\mathbf{u}$ -runens buede stav. Etter $\mathbf{u} \mathbf{l}$ skal ligaturens $\mathbf{u}$ leses igjen (ganske naturlig da ligaturen for $\mathbf{u} \mathbf{l}$ også kan utleses $\mathbf{l} \mathbf{u}$).» Beträffande krysset efter 8 **f** gör han följande uttalande: »Korset er detsamme som i runen $\mathbf{*}$ og skal her utleses med runens navn *ár*.»

Jungner anser, att den breda ramlinjen, som nu begränsar den yngre inskriften t. h. på stenen, »upphöggs, då den yngre runristningen anbragtes å stenen» (a. a. s. 196), och Lindquist anför (a. a. s. 19): »Detta minne av en inträngling eller snyltgäst har det intresset för det tydningsproblem, som föreligger, att ristaren Gisle har tillåtit sig att hugga upp en rätt bred fåra, böjd i vinkel, mellan sin ristning och den gamla på bekostnad dels av baspartiet, dels av en sista runa efter den 'samstava'.» De båda sista detaljerna äro emellertid missuppfattade och sakna bevisvärde.

von Friesen däremot håller före, att ristaren av den äldsta inskriften, med hänsyn till att stenytan på framsidan är något osymmetrisk, och i syfte »att vinna en för ristning lämpligare yta på stenens högra sida än den naturliga, sökt att på den för inskriften valda sidans högra kant avkila ett omkring $\frac{3}{4}$ decimeter tjockt flak» (a. a. s. 10). Försöket skulle emellertid ha uppgivits och endast resulterat i den huggna långsgående fördjupningen. Den oristade remsan i stenens kant har sedan utan vidare kunnat begagnas för den yngre inskriften. von Friesen fortsätter: »Att den huggna långsgående fördjupningen redan fanns då huvudinskriften anbragtes, framgår ovedersägligt därav att runorna nedtill äro alldeles ostympade — märk särskilt **n**-runan — och på sina håll ej nå helt fram till sänkan» (a. a. s. 11 f.).

Läffler går en medelväg mellan de båda uppfattningarna, när han (a. a. 1907, s. 98) skriver: »Där denna yngre inskrift går har säkerligen varit en afflakning i stenen redan på den tid, då den äldre inskriften ristades. Den kan ju möjligt ha blifvit jämnare tillhuggen, då den yngre runskriften skulle ditsättas.»

Linjen är av ojämn bredd, 2–2,5 cm., i alla avseenden olik en ristad ram- eller begränsningslinje, som von Friesen också erinrar om, när han säger: »det naturliga hade varit att en sådan avgränsning hade fått en runrams vanliga gestaltning, en smal rak och jämn linje» (a.a. s. 11 noten). Kantremsan utanför linjen ligger dessutom i exakt samma plan som sidans övriga inskriftsyta, och är lika slät som denna. Enligt stenhuggare Eric Gross, Grästorp, som 1947 på anmodan givit ett muntligt utlåtande, visar den bandformiga fördjupningen inga som helst spår av huggning utan har uppstått på naturligt sätt genom utvittring av en lösare bergart ur den omgivande hårda gnejsen.

Skadan i stenytan har i så fall funnits redan innan den äldre inskriften höggs, och kantremsan har av den äldre inskriftens ristare lämnats orörd och senare begagnats av den yngre inskriftens upphovsman.

Sidan II: 1

--- t --- laka³⁵frau - Atkialti⁴⁰ . . .
30 35 40 45 50

Till läsningen: Före den egentliga runslingan finns en 5 cm. lång, huggen linje utan spår av bistavar. Denna har av samtliga granskare ansetts vara resten av ett i övrigt försvunnet ornament. Nedanför linjens yttre ända och vinkelrätt mot denna finns enligt von Friesen »ett rakt möjligen hugget streck, som når ned till den stora skadan» (a.a. s. 46). Detta streck är med all sannolikhet naturligt.

Av inskriftradens första runor t.o.m. r. 37 äro endast övre delarna bevarade.

Linje 30: Där ramlinjen börjar, utgår vinkelrätt en linje åt höger (på stenen), som är tydligt bevarad 4 cm. Den når åt vänster något utanför ramlinjen. Icke heller denna linje visar spår av bistavar. »Den är en markeringslinje», säger Jungner (a.a. s. 197). von Friesen anser den tillhöra det ovan nämnda ornamentet. Det torde dock vara försiktigast att med Lindquist och Nordén räkna med linje 30 som rest av en runa utan bst upptill. — Jungner fortsätter efter beskrivningen av linje 30: »Vid vittringskanten åt höger finnes ett streck snett uppåt, som möjligen kunde vara övre bst. till ett svenskt-norskt *b*, men 'bst.' är något högt ansatt och även något längre än väntat, varför strecket väl snarast är en ornamentslinje.» von Friesen är av samma mening men vill icke utesluta möjligheten, att det är »resten av ett skiljetecken med övre (yttre) punkten något snedställd och utdragen (avlång)» (a.a. s. 46). Den förmenta bistaven eller skiljetecknet kan emellertid icke vara huggen. Detta konstaterar även Lindquist (a.a. s. 38, Anm. 2).

Efter r. 30 följa ytterligare två linjer, 31 och 32, av ungefär samma längd, av vilka den första är grundare än de omgivande (30 och 32). Dessa stavar (30–32) äro endast bevarade till sin översta fjärdedel. — 33 **t** har egendomlig form. Hst når ej upp till ramlinjen; mittpunkten av den snedställda bst vilar på hst:s topp. — Därefter följa svaga spår av en hst, r. 34, utan spår av bistavar. — Avståndet till nästa runa, r. 35, 5 cm. (medan det mellan r. 35 och 36 endast är 3 cm.), torde ange, att bistavar ha funnits på någon eller båda runorna, placerade på de nu bortslagna partierna. T.v. om r. 35 är ristningsytan avflagrad, så att en bred fördjupning uppstått, som gått nästan fram till föregående runa. Att i början av denna fördjupning en ensidig **t**-bst (v. Friesen, a.a. s. 46) kan ha legat, kan icke helt förnekas. Ett c:a 1 cm. långt stycke av runans bas är bevarat på andra sidan om den stora lagade vertikalsprickan. — Sedan syns överdelen av en hst utan bistavar, r. 36. Denna når icke upp till övre ramlinjen. Ett obetydligt spår av runans bas är bevarat t.h. om vertikal-skadan. — 37 **l** är tydlig. — 38 **▲** har förlorat hst nedanför bistavarna. Av de följande runorna återstå också betydligt mera än hälften. — 39 **k** är tydlig, 40 **▲** och 41 **f** likaså. — 42 **r**: Hst slutar upptill på grund av nedre bst i 41 **f** långt nedanför ramlinjen, medan bst sannolikt har nått upp ovanför hst:s slutpunkt. — 43 **▲** är säker, bevarad till 2 cm. under bistavarna. — 44 **u** når ej upp till ramlinjen. — R. 45: Högra bst är tydlig. T.v. om hst finnes rätt under (på stenen) utgångspunkten för den högra bst en mycket kort, avlång fördjupning, som emellertid knappast gör intryck av att vara huggen. I denna något vittrade fördjupning kan knappast en **t**-bst ha legat (von Friesens förslag). Om runan skriver Jungner (a.a. s. 197): »R 45 **l** har en egendomlighet upptill åt vänster; där finns en avlång punkt, som ej fullt ansluter till hst. Runan har en tydlig **l**-bst. och bör nog läsas som **l**.» Jungner har senare (i *Nordisk familjeboks månadskronika* 1939: 3, s. 201) ändrat sin uppfattning till **t**(?). — 46 **▲** är bevarad t.o.m. bistavarna. Den undre högra bst är emellertid

bortfallen. Krysset står något t.h. om hst. — 47 **t** är säker med korta bistavar. — 48 **k** är tydlig. Bst är vid utgångspunkten från hst något utvittrad. — R. 49: Bevarad är övre delen av en hst utan bistavar, **i**(?). — 50 **▲** är säker, överdelen bevarad t.o.m. bistavarna. — 51 **l** är tydlig. Runan når ej upp till övre ramlinjen, beroende på att ristaren beräknat plats för följande runas **t**-bst. — 52 **t** är tydlig. Runan har bst endast t.v. om hst. Någon högerbistav har aldrig funnits. — R. 53. Efter 52 **t** följer ett 5 cm. långt stycke av en hst, **i**(?). Övre delen av runan är bortvittrad och nedre delen bortfallen i den stora mittskadan, som också tagit bort nedre delen av runorna i denna rad. Sedan är ytan avslagen.

»Raden slutar med en tydlig punkt, vilket visar, att det upptill bortfallna stycket knappast haft runristning», skriver Jungner (a.a. s. 197). Den kraftiga fördjupningen t.v. (på stenen) om r. 53, som av Jungner, von Friesen och Lindquist uppfattas som sk, är knappast huggen. Gentemot Jungners uppfattning, att det bortfallna stycket saknat runristning, framhåller von Friesen (a.a. s. 47), med rätta, att det är »alltför möjligt, ja sannolikt att det bortfallna stycket under de, väl att märka, också skadade ornamentspiralerna vid stenens topp burit runor. Ett motsatt förhållande skulle vittna om att ristaren illa tillvaratagit disponibel ristningsyta och dessutom brutit mot allmänna symmetriregler och sitt eget stilideal att i möjligaste måtto med runor eller bilder och ornament fylla alla ytans tomrum. Emot min uppfattning talar icke den tydliga hopträngning av runorna som vi kunna iakttaga närmast före punkten. En sådan trängsel förekommer också redan i mitten av rad 3, omedelbart efter skiljetecknet.»

Marstrander läser denna rad (a.a. s. 506): ... --- **t-t-lakafraulatkialti** . Av hans kommentar framgår, att han i r. 36 snarast ser resterna av en **▲**-runa.

Sidan II: 2

... **ASA - fapirubsalfapirsuaþa - A - u - - ba**
 55 60 65 70 75 80 85

Till läsningen: von Friesen skriver (a.a. s. 48): »Lika litet här som i fråga om rad 1 kan man med visshet avgöra om några runor och i så fall hur många som nedtill borttagits av den stora skadan vid stenens fot. Jungner antar att ingen runa saknas. Det är möjligt, att han har rätt. Om man går ut från att raden börjat på samma höjd över marken som rad 1, skulle dock en runa kunna ha gått förlorad.» Nordén bemöter (a.a. s. 206) Lindquists förslag att två runor saknas: »Enligt min uppfattning gör Lindquist sig skyldig till överdriven normalisering, då han förutsätter, att alla raderna på sidan II varit lika långa, varigenom han fått in ett onödigt stort antal runor i rad II: 2 och II: 3.» Nordén hänvisar därvid till Kälvesten-inskriften, men hans slutsatser härvidlag, liksom överhuvud uppfattningen om ett direkt samband mellan de båda inskrifterna grundar sig på alldeles för vaga premisser för att kunna tillmätas något värde. Problemet hänger i stället enbart samman med tolkningen. Paleografiskt sett finns alltså ingen möjlighet att bestämma antalet runtecken som eventuellt föregått r. 54.

54 **▲** inleder nu detta runband. Runan är säker ehuru skadad; toppen, basen och ett stycke ovanför bistavarna ha försvunnit genom bortfall; v. bistavarna ha förlorat ändarna i samma bortfall. — 55 **s** har förlorat övre delen av första leden genom vittring och bortfall. — 56 **▲** är väl bevarad. Endast ett kort stycke i toppen har gått förlorat genom bortfall. — R. 57: Av denna finns så gott som hela hst bevarad; endast ett kort stycke i toppen är bortvittrat. 3 cm. nedanför ramlinjens sträckning finns en fördjupning, som korsar hst. I denna fördjupning kan möjligen en lågt ansatt **t**-bst ha funnits, ehuru nu inga säkra spår av huggning kunna iakttagas. — Därefter följer 58 **f**, som är tydlig. Undre bst har ej huggits upp till ramlinjen. — 59 **▲** har förlorat den undre bst t.v. om hst genom flagring. — 60 **p** är väl bevarad. — 61 **i** är tydlig. Likaså 62 **r**. Nedersta delen av hst når icke upp till bistavsbågen. Detta stycke av hst har alltså ristats sist. — 63 **u** är tydlig. — 64 **b** är tydlig. Nedersta delen av hst står ej i rak linje med den översta utan strax t.v. om denna (längre ned på stenen). — 65 **s** är säker, likaså 66 **▲**. — 67 **l**: Ovanför den tydliga **l**-bst finns en fördjupning såsom en kort **k**-bst, som onekligen verkar huggen. Den är rundad i botten och ojämn. En hög vall finns strax innanför kanten. Jungner betecknar fördjupningen som ett »streck», »väl betydelselöst». Lindquist och von Friesen ha synbarligen låtit tolkningsförslagen påverka läsningarna. Den förre motiverar läsningen **lm**

på följande sätt (a.a. s. 38, Anm. 6): »Det korsande strecket, säkert hugget, som sitter på bistaven till **l**, är av vikt för läsningen. Det innebär ett korrektur, är alltså tillkommet i efterhand genom ristarens försorg ... Vad ristaren åsyftar, är inte omedelbart tydligt. Sammanhanget och framför allt metrum fordrar ett tre-stavigt *Uppsalum*. Nu är det karakteristiska för ett *m* av den äldre typen (jfr **¶ m** i raden II: 3) ett liggande kors upptill. Man kan då antaga, att här föreligger, såsom grafisk förkortning till ändelsen *-um*, införd som korrektur ett **m**, dock utan den högra huvudstaven; ristaren laborerar på andra ställen med ett **r**, berövat sin huvudstav som nödfallsutväg (i **al̥rikr** och **l̥srik**). Man torde då här ha rätt att translitterera **lm**.» von Friesen kommenterar också utförligt sin läsning (a.a. s. 49): »Tecknet kan förstås som ett **l** med ett efter **f**-runans ristning inkorrigerat **t** (utan huvudstav) eller som ett till **t** rättat **l**. Det senare alternativet dock mindre sannolikt än det förra därför att rum — om också trångt — finns för en normal **t**-bistav. Hellre alltså **lt** än **t**. Snarare bör kanske den korta diagonalt löpande bistaven, som vinkelrätt skär runans bistav, förstås som en felristning (bistav till **t** i stället för till **l**). Felet upptäcktes, innan huvudstaven ristats, och nu utfördes en **l**-runa — delvis över den felhuggna staven — för att icke avståndet mellan **a**- och **l**-runan skulle bli alltför stort. Slutligen skulle man möjligen kunna antaga att ristaren, förledd av det omedelbart föregående **..satfapir**., på nytt är i färd med att rista **sat** och har hunnit med huvudstaven och högra bistaven då han upptäcker felet och söker rätta 'l' till **f**, ett försök som han finner mindre lyckat och överger. Alltså möjligheter att läsa: **sal̥t**, **sal**, **sa**.» Ingen av förklaringarna verkar övertygande. Till Lindquists reducerade **m**-runa finns ingen motsvarighet i inskriften i övrigt. En urnordisk **m**-runa av tämligen regelbunden form är r. 88. Inskriftens fyra övriga **m**-runor (143, 150, 162, 235) äro av svensk-norsk typ. Denna typ kräver mindre utrymme och hade med lätthet kunnat inkorrigeras mellan 67 **l** och 68 **f**. Även de klumpiga korrigeringar, som von Friesen kalkylerar med, torde innebära en underskattning av ristarens förmåga att rätta ett eventuellt begånget ristningsfel. Det torde finnas en helt annan förklaring till fördjupningen ifråga. Flera snarlika rundade fördjupningar finnas nämligen i skadans kant, t.ex. strax t.h. om 60 **p**, 63 **u**, 65 **s**. De ha förmodligen uppkommit, när stenen år 1685 togs ut och åter insattes i kyrkmuren.

68 **f** och 69 **a** äro tydliga, likaså 70 **p**, 71 **i** och 72 **r**. — 73 **s** har förlorat översta delen. — 74 **u** har i toppen förlorat ett kort stycke genom bortfall. — 75 **a** är väl bevarad, endast översta delen är försvunnen i bortfallet. — De följande r. 76–79 **pa-a** ha likaledes förlorat övre delarna i mittskadan, men 76–77 **pa** äro säkra. — R. 78 utgör nedre hälften eller något mera av en hst utan spår av bistavar på det bevarade stycket. — 79 **a** är säker. — R. 80: Av den säkra hst återstår lika mycket som i föregående runor. Där hst nu avbrytes, finns t.v. om hst en kort mot hst vinkelrät fördjupning. Denna fördjupning gör knappast intryck av att vara huggen. Den står i kanten av flagringen, och runan har sannolikt från början varit högre. Den ringa höjden hos följande **u** är icke avgörande för höjden av r. 80, då motsvarigheter till ett i förhållande till omgivande runor kort **u** återfinnas på andra delar av stenen. R. 80 kan upptill ha haft **l**- eller **t**-bistavar. Dock är utrymmet i trängsta laget, särskilt för **t**-bst. Jungner anser r. 80 »bevarad i sin helhet» och hst ej upphuggen ända till avflagringskanten. Han läser runan som osäkert **t**. Detsamma gör von Friesen. Runan ifråga »synes verkligen ha en vänstersidig vinkelrätt mot huvudstavens topp gående, kort bistav. Stenen visar över runan gammal flagring som tillika med bistavarna hos det omedelbart föregående **a** föranlett runans egendomliga form» (a.a. s. 49). Försättningen av resonemanget, som går ut på att den ifrågasatta bistaven också skulle kunna vara mellanleden i ett »**s** med abnormt kort överdel», kan icke godtagas. von Friesens iakttagelse: »Vinkelrätt mot bistavens ytterända går nämligen ut till kanten en bred fördjupning av ½ cm:s höjd» gäller nämligen en fördjupning, som med säkerhet icke är huggen utan har uppstått i samband med mittskadan. Beträffande den ristningsdetaljen se även Lindquist, a.a. s. 38, Anm. 7, som dock anser »Ursprungligt **s** möjligt».

R. 81 är **u**, som förlorat ett stycke i toppen. Jungners imålning är här alltså i viss mån en rekonstruktion. Denna runa har troligen varit något kortare än den föregående; jfr 44 **u**. »Över denna runa går ett, från runan sett, snett nedåt höger löpande streck som råkar toppen på följande runas huvudstav utan att övertvära denna», skriver von Friesen (a.a. s. 49). »Troligen en rest av ramstrecket som här har böjts ned till följd av gammal skada på inre ristningsytan vilken också föranlett att runornas höjd mot radens slut betydligt mins-

kats.» Jungner och Lindquist ha samma uppfattning. »Ramstrecket» gör emellertid icke intryck av att vara hugget. — Av följande tecken, r. 82, synes en tydlig hst utan spår av bistavar. Om denna runa skriver Jungner (a.a. s. 198): »R. 82 har en bakåtlutande hst.; troligen har ristaren velat bereda plats för en *l*-bst, av vilken spår möjligen skönjas. R. 82 sål. snarast *l* (knappast *i*).» Härtill anmärker von Friesen (a.a. s. 49 f.): »Spår av en *l*-bistav på högra sidan om första staven kunna icke iakttagas. Däremot går över mitten av *u*'s bistav, den därpå följande huvudstaven och huvudstaven efter denna en på stenen vertikal flagring som smalnar uppåt. Flagringen är gammal då den har samma färg som den omgivande stenytan. I dess vänstra kant (från stenen sett, övre kant sett från runorna) skymtar mellan de båda huvudstavarna som närmast föregå *b* en huggen linje som kan ha förbundit stavarna på mitten, och i så fall böra sistnämnda linjer tillsammans läsas som *h*. På utsidan av den ev. *h*-runans andra vertikalstavs mitt har den ovan nämnda flagringen ett uppåt (från runan sett) riktat förlopp och delvis jämn botten, så att det är möjligt att man här skall läsa ett med *h* sammanknutet *a* med högersidig bistav. Detta *a* skulle i så fall vara senare inkorrigerat. Att det från början ej kommit med skulle lätt kunna förklaras av ett efter runan *h* (*Hagall*) icke sällsynt förbiseende. Läsning alltså *hba* eller *hāba*. Möjligt är emellertid också att man med Jungner skall läsa [*l*]*iba*.» Lindquist fastslår (a.a. s. 38, Anm. 8), att runan är *i*. Någon huggen linje kan icke iakttagas mellan stavarna 82 och 83, endast den naturliga skåra, som löper över sammanlagt tre runor, 81–83, varför en läsning *h* eller *hā* torde kunna lämnas ur räkningen.

R. 83–85 äro avsevärt kortare än runbandets övriga runor; de två sista, 84–85, ha uppenbarligen av ristaren huggits korta, vilket framgår av bistavarnas placering. — R. 83 är en hst, avslagen upptill och utan spår av bistavar. Upptill t.h. har icke heller utrymmet medgivit någon bst. T.v. kan emellertid teoretiskt sett en bst möjligen ha funnits. — 84 *b* är säker; har bistavar endast t.h. om hst. — 85 *a* är likaledes säker. Efter 85 *a* finnes i nederkanten av ornamentslinjen en obetydlig, rund fördjupning med jämna kanter, som knappast är huggen.

Marstrander läser detta avsnitt (a.a. s. 506): ... *asatfapirubsalpāpīrsuapātasutiba*. Den bevarade delen av denna runrad har han sålunda ansett sig kunna helt dechifrera.

Sidan II: 3

... - *amasnatuauktakar* : *asīrikulu* - - *rukþ* - *taiuišl*

90 95 100 105 110 115 120 125

Till läsningen: Runbandet har nedtill skadats genom det stora bortfallet. Hur mycket av inskriften som här gått förlorat, kan icke bestämmas. »2, möjligen 3 runor» saknas enligt von Friesen (a.a. s. 50), enligt Jungner »snarast två». Runorna t.o.m. 100 *k* äro nedtill bortslagna.

R. 86: Före 87 *a* finns en kort, lodrät linje, grund och ojämn, som möjligen utgör rester av en hst. T.h. om denna grunda skåra finns en utvittrad fördjupning, i vilken dock inga säkra spår av huggning kunna iakttagas. von Friesen skriver om runan (a.a. s. 50): »Ett par korta stumpar av huvudstaven. Till höger om dess topp spår av en högersidig *t*-bistav och på dess vänstra sida möjligen själva ansatsen intill huvudstaven av vänstra bistaven.» Jungner anser sig möjligen kunna urskilja spår av en bst till *p* eller *l*. Här invänder Lindquist (a.a. s. 38, Anm. 9): »Spår av ett *l* möjligen att följa, men ej av *p*. Sidostaven av ett *p* skulle ha varit tydligt skönjbar, ty ytan närmast under den av Jungner beskrivna avflagringen är oskadad. Däremot kunde jag, om än med tvekan, se någonting hittills inte observerat, nämligen mellan det förmodade *l* och *a* övre bevarade delen av ett skiljetecken av vanlig typ.» Alla de ifrågasatta, smärre märkena äro naturliga fördjupningar i stenytan; jfr ovan. — 87 *a*: Bevarad är övre delen av en runa med en bst, som icke kan vara något annat än en *a*-bst, den övre. — 88 *m*: Bistavskrysset ligger invid den högra hst. Jungner läser alternativt runan som *lt*(?). Lindquist finner med rätta det senare alternativet omotiverat. — 89–102 *asnatuauktakar* äro säkra liksom följande sk. På 93 *t* löper mitt över hst snett nedåt vänster en kort linje, som förbinder *t* med föregående runa. Denna linje kan knappast vara huggen. — 103 *a* är tydlig med bistavskrysset strax t.h. om hst. — 104 *s*: Sedan följer ovanför *a*-bst:s högra del en 3 cm. lång, djupt och tydligt huggen skåra, som, om den fortsatts nedåt, skulle ha kolliderat med bistavarna till 103 *a*. Jungner och Lindquist uppfatta

denna runa som svenskt-norskt **s**. von Friesen däremot anser den korta staven sannolikt vara »en påbörjad huvudstav som råkat ansättas för nära föregående runa ... och därför av ristaren lämnats ofullbordad» (a.a. s. 50). — 105 **l** är tydlig. — Därefter följer en stav, 106 **r**, som mot mitten blir bågsvägd; en slående parallell till denna runform finns i samma runföljd på sid. I, r. 25. Jungner betraktar r. 105–106 som en binde-run **lr** liksom han gör beträffande r. 24–25. Lindquist uppfattar r. 106 som **sr**. Läsningen är fullkomligt omotiverad och vinner icke ens stöd av den utförliga kommentaren (a.a. s. 39, Anm. 12). — 107–109 **iku** äro alldeles säkra. — 110 **l**: 1 cm. nedanför hst:s topp löper lodrätt på stenen en spricka, som alltså korsar **l**-bst. Nedanför denna spricka är **l**-bst:s ända tydlig. — 111 **u** är säker. — R. 112 och 113 äro två tydliga huvudstavar utan spår av bistavar. Ytan t.h. om hst 112 är ojämn med vallar; inga säkra spår av huggning kunna iakttagas. Jungner skriver om r. 112 (a.a. s. 199): »Stenytan är särskilt vid hst:s mellersta del lös och kornig och därför mycket vittrad. På högra sidan upptill synes en fördjupning, som kan vara återstoden av en **b**-bst. Nedtill kan efter märken i stenen en liknande bst. ha funnits.» Både Jungner och von Friesen räkna här — om än något tveksamt — med **b**, Lindquist däremot med **i**. — 114–115 **ru** äro säkra. — 116 **k**: Bst är upptill skadad genom vittring. — 117 **p**: Största delen av hst samt ändstyckena av bst återstå. — R. 118: Efter 117 **p** finns 3 cm. av en huggen, lodrät linje, upptill ansluten till övre ramlinjen. Inga bistavar äro synliga på den bevarade delen. — Av r. 119 (**t**) återstår ett lika långt stycke med en tydlig **t**-bst. — 120 **a**: Ungefär övre hälften av runans hst återstår. Större delen av de undre bistavarnas ändstycken ha gått förlorade i bortfallet. Bistavskrysets belägenhet visar, att ristningsytans begränsning åt höger mot sidan III ursprungligen svängt av betydligt in mot basen av 125 **l**. — 121 **i**: Runans hst är svagt tillbakaböjd och upptill direkt ansluten till ramlinjen. Inga bistavar finnas på det bevarade stycket. Nedtill, intill kanten av bortfallet, finns en fördjupning, som är naturlig. — 122–125 **uisl** äro till sina översta delar bevarade. Efter 125 **l** finnas två små grunda fördjupningar, av Jungner och Lindquist uppfattade som sk. Fördjupningarna äro emellertid icke huggna. von Friesen anser dem också vara »tillfälliga» (a.a. s. 51).

Marstrander (a.a. s. 506) uppfattar runföljden 119–125 **taiuisl** som en särskild rad med, innehållsmässigt sett, direkt anslutning till raden II: 2. Först efter denna runföljd, avslutad med ett sk :, läser han början av II: 3: ... - **amasnqtuauktakar** · **a** · **lrikuluiirukpi**. De båda korta, ristade strecken på ömse sidor om 103 **a** kommenterar han icke.

Sidan III: 1

... **s** - - - **nu**_R - **a** - - **pat**^s**ikmaraitimaku**_R**airiki**^s
 130 135 140 145 150 155 160

Till läsningen: Denna sidas inskrift börjar nedtill t.v., där ristningsytan är flagrad och inga säkra spår av ristning kunna iakttagas före 126 **s**. Före denna runa har möjligen funnits ristning, som nu är helt utplånad. »Huru många runor som saknas i radens början är svårt att avgöra. De bevarade delarna av den undre fågelns ben och kropp f.ö. synas tala för att det ej är så många: 2–4–6», skriver Jungner (a.a. s. 201) och tillägger: »Svagt och osäkert skönjes botten av en hst. i avflagringen.» Beträffande runbandets början skriver von Friesen (a.a. s. 66): »Den avskalade remsan sträcker sig upptill ända fram till övre skänkel av runan **s**, vars översta (yttersta) del den borttagit. Men under **s**-runan är inåt stenen så mycket kvar av den ursprungliga ytan att nedersta (innersta) delen av en runa borde ha funnits kvar, om någon sådan här från början varit ristad. Det är därför snarast troligt att **s** också ursprungligen varit första runan i inskr. 3:s vänstra rad. Om så är, frågar man sig varför ristningssidans vänstra runföljd börjar så mycket högre upp på stenen än den högra. Detta får sin fullt tillfredsställande förklaring om den stående fågelns nu bortfallna ving- och stjärtpartier nått upp på ristningsytan till strax under **s**. Jfr fågelgestalterna på skeppsrån å sid. III» [här sidan IV].

126 **s** har förlorat översta delen av övre leden. — R. 127–128: Man ser nederdelarna av två tydliga huvudstavar. Överdelarna av dessa runor ha försvunnit i en flagring. I den övre flagringskanten kan man möjligen skönja spår av huggning, varför den andra hst:s överdel möjligen kan ha haft sin fortsättning i denna riktning (något böjd åt höger) eller man här kan spåra resterna av en **k**-bst; vinkeln har i sistnämnda fall varit

mycket spetsig. Längst ner på runan har ristningsytan fallit bort, varför möjligheten att runan varit $\perp$ inte helt kan avvisas. von Friesen säger om r. 127: »den har av Jungner fattats som **i**, och detta är kanske det sannolikaste. Den skulle dock kanske också kunna vara återstoden av ett **A**.» Lindquist läser **i**. — R. 128 ha samtliga uppfattat som snarast **k**. — R. 129: Efter staven 128 följer i stenens kant en ojämn fördjupning, som knappast verkar huggen. von Friesen och Lindquist fatta runan som kort-**s**; likaså Jungner, ehuru han markerar en viss osäkerhet med en punkt under runan. Givetvis kan man icke förneka möjligheten av att ett kort-**s** funnits i stenens kant. Ehuru spåret i kanten är osäkert, talar dock avståndet mellan r. 128 och 130 för att en runa funnits här. — 130 **n** är jämförelsevis säker, med svagt böjd, djupt huggen bst. Dock anser von Friesen »det icke alldeles uteslutet att runan varit **a**» (a. a. s. 67), d. v. s. **a**. — R. 131: Efter r. 130 synes spår av nederdelen till en hst i kanten av en flagring samt på kort avstånd från denna ytterligare en stav, som på grund av det ringa avståndet snarast har varit bst till föregående hst, och runan sålunda sannolikt **u**. Lindquist läser båda stavarna som **ii**. — 132 **n**: Efter den tveksamma runan 131 **u** följer en huggen linje, som nedtill ansluter till ornamentet och upptill slutar i en förhöjning i ristningsytan. Runan har sålunda troligen haft endast halv runhöjd. Nedtill går i en flagring en skåra som vänstra bst i $\perp$; den har ojämna kanter och kan knappast ha varit huggen. von Friesen skriver om r. 132, att den »står så långt från följande huvudstav att den snarast torde vara återstoden av ett **f**» (a. a. s. 67). Möjligheten härav kan icke förnekas, liksom icke heller Lindquists förslag om att det förhållandevis stora utrymmet mellan r. 132 (kort-**r**) och 133 **u**(?) kan ha medgivit ett nu bortslaget kort-**s**. — R. 133 är jämförelsevis tydlig, ehuru skadad i toppen. Jungner ser i r. 133 en »tänligen säker» **r**-runa. Samma är förhållandet med von Friesen, »de bevarade resterna hänvisa ganska klart på ett **r**» (a. a. s. 67). Lindquist uppfattar runan snarast som **u** och anmärker till Jungners läsning: »Vad som har uppfattats som övre delen av bistaven på ett **r**, för övrigt ovanligt snett placerat, är ingenting: kanten av en naturlig flaga.» Båda möjligheterna måste hållas öppna. — 134 **A** är djup och tydlig. — R. 135 är snarast **u** med bst:s överdel skadad. På grund av flagringen i runans topp kan det icke anses uteslutet, att de båda stavarna av ristaren avsetts som två runor, den senare kan då som Lindquist föreslagit ha varit **t** eller **m**. De båda stavarna förbindas på mitten av två smala skårer. Dessa äro avgjort naturliga. — R. 136: På r. 135 följer en hst utan spår av bst t. h. På grund av skada upptill t. v. om hst kan ej avgöras, om runan haft bst t. v. Jungner anser **i** »mycket sannolik», medan von Friesen (a. a. s. 67) förklarar den som »**i** eller möjligen **t**: på vänstra sidan om huvudstavens topp finns en i bottnen jämn fördjupning som skulle kunna vara resten av en **t**-bistav. Nedre delen av denna skulle i så fall vara bortskalad.» — 137–142 **patsik** äro fullständigt bevarade och tydliga. — R. 143 har upptill en djup, trekantig flagring, som troligen har uppstått vid ett tvärstreck till kortkvist-**m**. — 144 **a**: Efter r. 143 följer en tydlig hst med en skåra, som verkar huggen, gående från hst och snett uppåt höger såsom en högersidig **a**-bst. T. v. om hst finnas inga spår av bst. — 145 **r** är tydlig. — 146 **A** har oregelbunden form, i det att hst gör en kraftig sväng; bistavarna ligga i ett ojämnt parti. — 147–149 **iti** äro tydliga. — 150 **m** har upptill en skarpt markerad, liten trekantig fördjupning. — 151 **a** är tydlig med endast en bst. von Friesen läser **A**. Där man i så fall kunnat vänta den andra bst:s överdel, finns en liten fördjupning, men någon fortsättning till en sådan bst finns ej. — 152–154 **kur** äro tydliga. — 155 **a** har förlorat sannolikt ett kort stycke i toppen. Detsamma gäller följande två runor. — 156–161 **irikis** äro grunda men absolut säkra.

Marstrandens läsning ... **saḱ^snuḱ^sfrauipat^sikmaraitimaku^sairiki^s** överensstämmer med ovanstående vad runföljden 137–161 beträffar.

Sidan III: 2

makiniaru
165 170

Till läsningen: 162 **m**: I det runband, som ligger omedelbart t. h. om det vänstra kantbandet, finns vid början en tydlig hst, som nära nedre ändan har träffats av en vittring, i vilkens botten dock tydliga huggningsspår kunna iakttagas. I runans topp finns en avrundad, markerad, snarast trekantig fördjupning, som verkar huggen. — 163 **a** är tydlig med ensidig, högerställd bst. — 164–166 **kin** äro tydliga. 166 **n** har

dubbelsidig bst. — R. 167 är flagrad i toppen. Inga spår av bistavar kunna iakttagas. Runan är troligen **i**, såsom även föreslagits av alla övriga granskare. — 168 **a** är tydlig med kort, dubbelsidig bst. — 169–170 **ru** äro säkra.

Inskriften har lästs på samma sätt av alla granskare.

Sidan III: 3

puna
174

Till läsningen: 171 **p**, tydlig, är kortare än runbandets övriga runor beroende på placeringen invid ornamentet. — 172–174 **una** jämte följande sk äro tydliga. 173 **n** har ensidig, högerställd bst.

Runorna ha lästs på samma sätt av samtliga granskare.

Sidan III: 4

Aftaiuisukrap
175 180 185

Till läsningen: Jungner har här gjort den iakttagelsen, att stenytan är föga tilljämnad och runorna tämligen grovt huggna. Han sluter därav, att en medhjälpare till Sparlösa-mästaren varit verksam. von Friesen har emellertid företagit »en granskning av ristningssättets allmänna art och av de enskilda runornas detaljer». För denna granskning redogör han i a. a. s. 21 f. och gör följande slutledning, som förefaller riktig: »Tillsammantagna och sammanhållna med det enhetliga intrycket av samtliga Sparlösastenens runpartier göra de sannolikt att dessa härröra från en och samma mästare.»

175 **A** är tydlig. Nedtill finns en flagring; runan har dock sannolikt varit begränsad till sin nuvarande längd. — 176 **f** är säker. Den övre bst står i en flagring men är tydlig; den undre bst är kort. Hade den huggits upp till normal längd, hade den kolliderat med v. bst i 177 **t**. — 177–180 **taiu** äro tydliga. — 181 **i**: Runan har tydlig hst utan spår av bst. von Friesen skriver om denna runa (a. a. s. 68): »Ursprungligen synes här ha huggits **i**. Avståndet till nästa tecken är alltför litet för att lämna plats för en **i**-bistav även om en sådan skulle ha kunnat stå här på den mellan **i**- och **s**-runan skadade ristningsytan. Dock är det kanske icke uteslutet att ristaren senare sökt ändra **i** till **l** genom en mycket kort snedstav som övertvårar huvudstaven på runa 8 [r. 182].» Runan är tydligt **i**, men ristaren har synbarligen utelämnat en **l**-runa i namnet. Om detta skett mellan 180 **u** och 182 **s** eller mellan 182 **s** och 183 **u** kan icke avgöras. Samma namn ristas ena gången **Aiuls** (r. 1–5), andra gången **Aiuisl** (r. 120–125). — 182–183 **su** äro tydliga. — 184 **k** är säker men upptill tunn. — 185–187 **rap** äro säkra. Den snett nedåt höger gående bst i 186 **A** är grundare än den andra. Efter 187 **p** finns ett vertikaltreck, som till sin nedre del utgör konturlinje till fågelhuvudet men överst fortsätter fristående 3 cm.; troligen intet runtecken.

Marstrander läser raden som ovan men tillägger efter 187 **p** en **k**-runa (a. a. s. 528): »Etter **rap** en ornamentlinje rundt dyrehodet, som i $\frac{2}{3}$ runehøyde spalter seg i to: ornamentlinjen fortsetter vertikalt opp til ormehodet, mens en gren bøyer av til høyre om dyrehodet. Denne vertikale linjen kan med sin avgrening leses **k**.»

Sidan III: 5

runarparaki - ukutuiupar^suapalirikulubufapi
190 195 200 205 210 215 220 225

Till läsningen: Runorna i denna rad äro på det hela taget väl bevarade och tydliga.

188 **r**: Vid ristningens början ser man svaga men säkra spår av bst till en **r**-runa. — 189–191 **una** äro säkra. — 192 **r** är säker men flagrad mellan bistavarna. — 193 **p**: Hst är helt klar samt största delen av bst, som utgår från runans topp; nedtill är bst emellertid mycket grund. — 194 **A** är tydlig. — 195 **r** är säker, ehuru särskilt den högra bst är ytterst svagt skönjbar. — 196–198 **rak** äro tydliga. — 199 **i**: Man ser tydligt rester

av en hst, som nedtill är avflagrad men även där delvis kan följas. — R. 200: Hst är upptill tydlig men nedtill avflagrad med svaga spår av huggning bevarade. Inga rester av bst; om en sådan förekommit, är den nu försvunnen i en flagring vid mitten. Avståndet till föregående och följande runa talar dock för att r. 200 har haft ensidig, högerställd bst (**n**). — 201–205 **ukutu** äro säkra. 204 **t** har dubbelsidig bst. — 206 **i** har tydlig hst. Något ovanför mitten finns en snett nedåt vänster gående, smal, svagt böjd fördjupning, som ej är huggen. — 207 **u** är säker. — 208 **p** har säker hst och bst, ehuru den senare upptill är svag. — 209 **▲** är säker; dock är bst snett nedåt åt höger svagare än den andra. — 210–215 **rsu▲pa** äro tydliga. — 216 **I**: Hst löper längs en ojämnheter i stenen. Denna ojämnheter svänger uppåt, medan hst torde ha löpt i dess nedre kant. Ojämnheter ha funnits vid tiden för ristningen. — 217–218 **ir** äro tydliga. — 219 **i**: Man ser tydligt övre delen av en hst, vars nedre del är så gott som fullständigt bortvittradt. Vinkelrätt mot hst går en bred, rundad fördjupning uppåt. Denna skiljer sig väl från huggna linjer genom bredd och konturlöshet. — 220–223 **kulu** äro säkra. 223 **u** är »så placerat och så kort att det nästan gör intryck av att vara inkorrigerat» (von Friesen, a. a. s. 68). — R. 224 har en tydlig hst med två kraftiga fördjupningar på platsen för **b**-bistavarna. Den undre utgör upphuggning av en bågformig skåra i stenen, som korsar även de två följande runorna — 225–226 **uf** äro säkra. — 227 **▲**: Av denna runa skönjes nedre delen av hst samt bistavarna. — 228–229 **pi** äro tydliga liksom följande sk i form av en streckformig punkt.

Marstrander läser raden som ovan men med r. 200 som säkert **n**. Han räknar vidare med ett obestämt antal nu förlorade runor vid radens början.

Toppstycket: inskrift B

Återstoden av inskriften befinner sig på stenens topp ovanför sidan III, på avsatsen och den mindre vertikalytan ovanför denna. Runorna löpa här i motsats till den föregående inskriften horisontellt, på avsatsen i en kort rad längst till vänster, B: 1 med r. 230–235, på vertikalytan i två rader, B: 2 och B: 3, r. 236–269. Ovanför dessa på den översta snedytan stå två enstaka runor, B: 4, r. 270–271. Runorna läsas i alla dessa horisontella rader bakvända från höger till vänster.

Man urskiljer på den mindre vertikalytan konturerna till en ornamentfigur. Vad ornamentet föreställer är oviss. Man har gissat på ett skepp med en sköld över vardera stäven och en styråra till vänster. Dock borde i så fall hela styråran ha kommit till synes. von Friesen (a. a. s. 27) vill »hellre se en skräckmask med samma ändamål som den mask som huggits överst på den snedställda ytan på sid. IV» [här sidan II]. Den nedre båglinjen utgör bas för några vertikalt avlänga fördjupningar, säkert huggna men utan samband med runorna ovanför.

B: 1 (på avsatsen)

uiy - am
230 235

Till läsningen: Runorna äro på det hela taget tydliga, ehuru jämförelsevis grunda. De läsas vända från höger till vänster.

230 **u** är tydlig. — 231 **i** är grund men förefaller säker. Mitt på hst finns en grund flagring utan spår av bistavar. Något nedanför runans topp korsas hst av en snett nedåt åt vänster gående fördjupning. — R. 232 är troligen **u**, men bst svänger in mot hst både upptill och nedtill, varför man icke helt kan avvisa tanken att runan varit **p**. — R. 233: Hst är säker och bst:s nedre hälft är djup och tydlig, dess fortsättning upp mot hst:s topp är grundare men kan hela tiden skönjas. Grundast är mittpartiet, vilket förklarar, att Lindquist fattar runan som **I_R**. »Man kan läsa det hela **uiulram** men aldrig nå full säkerhet» (a. a. s. 40). Han grundar sin tolkning på denna läsning. Runan gör emellertid snarast intryck av **u**, trots att det vid bst:s mitt finns en punkt, som tillsammans med den obetydliga svängningen av bst:s undre del bidrar till att ge runan en viss likhet med en **r**-runa. — 234 **a** har en kort punktliknande bst i hst:s vänstra kant. — 235 **m** är jämförelsevis tydlig. Därefter följer en mycket grund punkt, som, på grund av att ristningsytan här överflödar av snarlika fördjupningar, icke med någon säkerhet kan sägas vara huggen, snarare är den naturlig.

Marstrander läser **uiuram**. Han känner alltså ingen tvekan inför r. 232 som **u** men markerar r. 233 som osäker **r**-runa.

B: 2

... - - ukr²⁴⁰psar²⁴⁵k²⁵⁰nuibin -

Till läsningen: R. 236–237: Efter en flagring i stenens högra kant, som kan ha avlägsnat en eller annan runa, synas nedtill rester av en hst. »Av ordsammanhanget att döma synes runan ha varit *h*», skriver Jungner (a.a. s. 205). Med något större fog säger von Friesen (a.a. s. 81) »den korta snedställda staven synes närmast vara nedersta delen av bistaven i ett **r**». Varken om denna runa eller närmast följande (r. 237), av vilken återstår ett något större stycke av en hst, kan utsägas någonting bestämt. Den sistnämnda läses av tidigare granskare **i**. Lindquist och von Friesen uttala dock en viss tveksamhet. — 238–240 **ukr** äro säkra. Om 240 **r** skriver von Friesen (a.a. s. 81): »**r**-runans bistavs översta del går vinkelrätt in i ornamentlinjen, varför det är möjligt att uppfatta här nämnda runor som en komplex **rap**. Dock bör framhållas att **A**-runan icke eljest har vänstersidig bistav.» — 241 **p**: Innanför den båg böjda ornamentlinjen står bst till **p** med den ifrågasvarande båglinjen som hst. — 242–244 **sar** äro tydliga. Om r. 244 skriver von Friesen (a.a. s. 81): »stavarna sammanlöpa icke i toppen, varför tecknet som närmast ser ut som en **r**-runa, kanske bör läsas **ir** med **r**-runa utan huvudstav». — R. 245: Av denna runa är övre hälften av en hst bevarad, kort-**s**? Nedanför den ristade linjen av halv runhöjd är ytan vittrad. Vill man tänka sig hst fortsatt nedåt till normal längd, skulle den nedtill ha kommit att tangera bst till 244 **r**. von Friesen (a.a. s. 81) har en annan uppfattning: »bör nog icke läsas som ett sv.-no. **s**. Den är troligen inkorrigerad sedan den följande runan **k** huggits. Således troligen **i**.» — 246 **k** är tydlig, dock förhållandevis smal. — 247 **s** är likaledes säker. Svängen nedtill är en naturlig fördjupning, alltså felaktigt inmalad av Jungner. Det finns därför ingen anledning att med von Friesen läsa **r**. — R. 248 är **n**. Nedanför bst finns en fördjupning, som icke är huggen. — 249 **u** är jämförelsevis tydlig. — R. 250 är sannolikt **i**. Nedtill finns en flagring i form av bistavar till **r**. Möjligheten att runan varit **r** kan alltså icke helt förnekas. — 251–253 **bin** äro jämförelsevis tydliga. — R. 254 har följande utseende $\mathcal{K}$. Jungner betecknar den med nr 258 och 259 och resonerar på följande sätt (a.a. s. 206): »Tecknet 258 är osäkert. Under ramlinjen en något snett ställd stav, som nedåt vidgar sig, så att den får en viss likhet med en styråra. Möjligen spåras staven upptill i nära anslutning till den böjda ramlinjen. Högst upp vid hst. fördjupningar, som skulle ha kunnat taga bort bistavar (*t, m, l?*). Ingenting synes motsäga en uppfattning av runan som *t*. R. 259 trol. *i*; en grund hst.; några säkra bistavar kunna ej iakttagas.» von Friesen (a.a. s. 82) betraktar den bågformiga ornamentlinjen »som huvudstav. Nedre bistaven har tidigare uppfattats som styråran på det skepp som man läst ut ur ornamentlinjerna. För min del tror jag att här överst på sidan ursprungligen ristats ett skräckhuvud liksom överst på sid. IV [här sidan II] om också här ett huvud av annan typ än där. Nedre bistaven kan icke följas så långt som Jungners foto anger då dess nedre del där utgöres av en flagring. Om här vore fråga om en styråra, borde den ha varit synlig på skeppets utsida. Detta är emellertid icke fallet. Den böjda ornamentlinjen skulle kunna tillsammans med de två nämnda stavarna läsas som **a**.» Runradens yttersta stav till vänster läser han i likhet med Jungner som **i**. Lindquist ansluter sig till Jungners läsning **ti**. Nordén läser **pi**. Både **ti** och **pi** är svårt att förena med ristningsspåren. På grund av ristningens omvända riktning bör man i den eventuella binderunan hellre läsa **l** än **t**. Själv är jag mest benägen att se hst i den lodräta, svagt s-formiga ristningslinjen. En kraftig skåra skär denna hst snett ned åt höger och stöter nästan intill hst i föregående runa. Över hst:s mitt är skåran kraftigare markerad än mot slutet. Denna skåra gör intryck av att vara huggen men har ingen förbindelse med ornamentlinjen nedanför till höger. **ali?** **au?** **u?**

Marstrander läser denna rad (a.a. s. 506 och 529):... - **iukrusa**rik⁵quibanta. I a.a. s. 529, not 1, kommenterar han tämligen utförligt läsningen, som ju på åtskilliga punkter skiljer sig från den här hävdade.

Sidan B: 3

- - - kun²⁵⁵ruk²⁶⁰liu²⁶⁵s - -

Till läsningen: R. 255–258: Den första jämförelsevis tydliga runan är 258 **k**, som står strax t.v. om den högra ornamentovalen. Dessförinnan finnas tydliga spår av ristning, som emellertid numera knappast kunna redas. Man ser rester av tre stavar förutom den möjligen som del av en runa begagnade, bågformiga ornamentlinjen före 258 **k**. Tillsammans med den närmaste av de tre stavarna gör den snarast intryck av ett **p**. Jungner räknar med staven närmast båglinjen som **i**. Strax till höger om denna runa ser han i runradens nederkant en kort stav, »som möjligen är lämning av en runa (svenskt-norskt *r?* eller spår av bst. till *r*)». Lindquist ansluter sig till Jungner, men han ser dessutom längst till höger rester av en **A**-runa, alltså **Ar** eller **Ari**. Nordén tänker sig inom båglinjen runorna **si**. — 259 **u** är jämförelsevis säker. — 260–261 **nr** äro tydliga. — R. 262 är troligen **u**, men bst kröker, varför det inte helt kan förnekas, att runan kan ha varit **r**. — 263 **k**. Hst är oregelbunden. — R. 264: Av denna runa, som stått i ett nu avflagrat parti (med båglinjen som hst?) syns nu endast en kraftig **I**-bst. Man bör emellertid observera, att denna **I**-bst bildar fortsättning (nedåt) på en djup, bågformig skåra, varför det icke är alldeles omöjligt, att den kan vara naturlig, trots dess markerade karaktär. — R. 265 består av en tydlig hst utan spår av bst, **i**. — 266–267 **us** äro tydliga. — R. 268–269: Efter 267 **s** följa två tydliga linjer lutande snett nedåt höger, den första mot bst i 266 **u**. Av dessa linjer har den sista uppfattats som ornamentlinje, vilket emellertid ej säkert kan fastslås. Att r. 267 och 268 tillsammans skulle kunna ha varit en, visserligen ganska misslyckad, **k**-runa kan icke förnekas.

Därefter följer en ungefär horisontell (på stenen) fördjupning, som möjligen kan vara huggen.

Marstrander läser denna rad: ... **kun_Rukliu^Si**. R. 268 uppfattar han alltså som säker **i**-runa.

Sidan B: 4

... **iu**
270

Till läsningen: R. 270–271 **iu** göra intryck av att vara slutet av en rad, som nu är bortslagen med toppen på stenen. I toppen av 270 **i** går en vinkelböjd fördjupning, som är naturlig. Nordéns läsning **ut** måste vara felaktig. Runorna böra nämligen avgjort läsas från höger till vänster.

Intill 1937 var endast framsidan med de halvmeterhöga runorna tillgänglig för undersökning, och man torde genomgående ha varit av den uppfattningen, att denna sida innehöll den fullständiga inskriften. Ingenstädes har uttalats någon misstanke, att det skulle kunna finnas något mera på de sidor av stenen, som voro dolda i kyrkväggen. Närmast följer här en redogörelse för dessa äldre tydningar.

Elias Brenner har icke närmare kommenterat sina teckningar 1669 och 1670. Ulf Christoferssons teckning 1687 visar stenen kluven och de båda halvorna skilda åt; inskriftens sista runor äro endast oklart uppfattade. Icke heller med hans teckning följer någon tydning. På teckningen anges, att bilden var »skuren». Stocken är ej bevarad, men det avdrag, som finns i Peringskiölds *Monumenta*, återgår på Brenners teckning 1670. Träsnittet återfinnes icke i *Bautil* (1750). Liljegren hänvisar i *Runurkunder* (1833) till teckningen av Brenner och avbildar dessutom med ledning av denna inskriften å planschbilaga I i *Runlära* (1832). Någon translitterering av runorna eller översättning av inskriften finns dock icke i någotdera arbetet. — P. A. Säve, som 1863 avtecknade stenen, uttalar sig icke om innehållet i inskriften. På hans skissartade teckning äro därtill vissa runtecken missuppfattade. 7 **A** har till sin övre del lästs **R**, delvis beroende på att Säve icke hade haft fullt klart för sig, att de båda stenstyckena ha hört ihop. Otydligheten gäller framför allt slutet av framsidans inskrift.

G. Stephens (1884) grundar tydligen sin uppfattning av inskriften på självsyn samt på en genom K. Torins försorg utförd teckning jämte pappersavtryck. Han låter de båda kryssen efter 1 **A** beteckna urn. *gg* samt vinklarna och krysset efter 8 **f ugu** och läser inskriften sålunda: »ÆGGIULS KÆF UGU, ÆRIKIS SUNE, KN-FÆLIKI ... ÆGGIULS (= sword-EDGE-WOLF, = SWORD-WOLF) GAVE-this-minne to-UG, ÆIRIK'S-SON, his-GUN-FELLOW (war-mate, brother-in-arms).» Denna tolkning begagnar också Torin.

I samband med behandlingen av den norska Belland-stenen i *Norges Indskrifter med de ældre Runer*

(1895) uppger S. Bugge, som själv hade granskat Sparlösaastenens, den sistnämndas inskrift så: »a^xiuls (d.e. auils) kaf airikis sunr kaf airiki», där under hänvisning till Stentofte-stenens inskrift den dödes namn uppges stå i dat., **airiki**. I övrigt kommenteras läsningen icke.

L. Fr. Löffler (*Om Sparlösa-stenen*, 1907) bestrider Bugges tolkning av r. 1–5 som ett namn *auils*, liksom hans läsning av r. 24–25 **ir**, och läser tecknet 29 som binderuna **ibu**. Inskriften i sin helhet läser han: »a^xiuls kaf^xairikis sunr kaf alriki i bu», »Juls gåfva eger Eriks son. Han (Jul) gaf den åt Alrik i By». Ett år senare reviderar han tolkningen på en punkt. Binderunan vid inskriftens slut läses **bu** och uppfattas icke längre som ortnamn utan som ack. sg. av appellativet fsv. *byr* och objekt till det närmast stående **kaf** 'gav'. Meningen blir: »Juls gåfva eger Eriks son. Han (Jul) gaf byn åt Alrik (Eriksson).»

Bugge bygger sin nya tydning, publicerad samtidigt (1908) med Löfflers, på dennes läsning. Men till innehållet avviker den på väsentliga punkter från Löfflers tolkning. I **A** fattar han som substantiv, fsv. *a* f. 'å', och översätter »Elven gav Jols, Eriks sön, (han) gav (den) til Alrik i By».

Inskriften granskades och fotograferades av O. von Friesen i samband med Löfflers arbete, men först ett kvartssekel senare, i den kortfattade översikten av Västergötlands runinskrifter i *Runorna* (1933), ger han (s. 175) följande tydning: »Inskriften lyder: A^xiulskaf^xAirikissunrkafalrikibu, vilket jag förmodar på fornisländska böra återges med: *é Ióisl gaf Eiríks sonr, gaf Alríki bý* = 'På sin tid gav Joils Eriksson (gav) byn (gården) åt Alrik'. Inskriften är sålunda ett rättsdokument, en åtkomsthandling. Ordföljd och formulering torde förklaras av att inskriftens början förmodligen är avfattad på vers.»

Efter stenens uttagande ur kyrkmuren år 1937 har dess inskrift och tolkningsproblem, såsom redan tidigare nämnts, ingående behandlats av följande författare: H. Jungner, *Sparlösaastenens, Västergötlands Rök* (i: *Fornvännen* 1938), O. von Friesen, *Sparlösaastenens* (1940), I. Lindquist, *Religiösa runtexter 2, Sparlösaastenens* (1940), A. Nordén, *Bidrag till svensk runforskning 2, 'Vi'-föreståndarnas runstenar* (1943), C. J. S. Marstrand, *Om innskriftene på Sparlösaastenens* (1954). Jungner har dessutom lämnat ytterligare två tydningsförslag, det ena i en uppsats, som till tiden föregår publiceringen av ovannämnda arbete: *När kristendom och fornsvensk gudatro möttes* (i: *Religion och Kultur* 9, 1938, s. 70 f.), det andra: *Sparlösaastenens i ny tolkning* (i: *Nordisk familjeboks månadskrönika* 1939: 3, s. 199 f.). Dessa båda sistnämnda förslag äro endast mycket kortfattat framställda. Inskriften meddelas endast i översättning, och såväl motivering som kommentar saknas på det hela taget. Vid det första av dessa förslag, som mycket snart ersattes med hans i *Fornvännen* 1938 givna tolkning, här betraktat som huvudförslag, har här fästs mindre avseende, då däremot Jungners tredje version, trots den tämligen ytliga framställningsformen, noga redovisats som uttryck för de skiftningar eller smärre förändringar i uppfattningen av inskriftens innehåll, som hans fortsatta, aldrig helt avslutade arbete med tydningen resulterade i. Marstranders tolkningsförslag skiljer sig i väsentliga delar från alla föregående. En sammanfattning av detta tolkningsförslag lämnas å sid. 225 f.

Granskningen efter stenens rengöring och sammanfogning har visat, att framsidans alla runor äro säkra med undantag av r. 28–29.

Klart urskiljbara ord bilda r. 6–22 **kaf Airikis sunr kaf**. Härom äro alla forskare nu ense. Det två gånger upprepade **kaf** är pret. 3 sg. av verbet fsv. *gefa*, alltså fsv. *gaf* 'gav'. Det utgör predikat. **sunr**, nom. av fsv. *sunr* m. 'son' med gen.-bestämningen **Airikis**, runsv. *Æiriks*, 'Eriks', kan formellt vara subjekt men är snarare en appositionsbestämning till subjektet, r. 1–5 **A^xiuls**. Detta bör uppfattas som ett fsv. mansnamn **Oyuls* 'Öjuls'. Att r. 1–5 oaktat de båda kryssen efter **A** skola läsas sammanhängande som ett ord, namnet *Oyuls*, äro alla senare granskare överens om med undantag av Lindquist, som här läser två ord med skiljetecken emellan, **A** och **iuls**, *Ár i(h)olls*. Han stöder sig därvid dels på Stentofte-stenens inskrift, där samma verb *gefa* har ack.objektet *ar* i form av en jararuna, dels på antagandet att hela uttrycket *Ár i(h)olls* är en a-vers i lióðahátt. Diskussionen om versmåttet bygger i sin tur på den synnerligen tvivelaktiga tydningen av tecknet 29 som uttryck för *ibuum* (se härom nedan). Fullt plausibel torde däremot von Friesens förklaring (a.a. s. 37) vara av kryssen jämte vinkeltecknen efter **8 f** »som senare av

ristaren införda ornament, avsedda att utfylla de oproportionerligt stora tomrum som uppstått till följd av att avstånden mellan runorna i inskriftens början illa beräknats». En avgjord svaghet i Lindquists tydning är det faktum, att ett adverb *iholls* eljest icke finnes belagt, liksom ej heller motsvarande adjektiv. Om namnet *Oyuls* se von Friesen, a.a. s. 37 f.; om *Æirík* se von Friesen, a.a. s. 40 f., samt E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 39 f.

Återstår slutet av denna sidas inskrift. R. 23–27 **Alrik** tillhöra otvivelaktigt mansnamnet fsv. *Alrik*. Om detta namn se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 39 f. R. 28 har uppfattats dels som **i** (Stephens, Löffler, Bugge, von Friesen), dels som svenskt-norskt **ri** (Jungner, Lindquist, Nordén). I det förra fallet står namnet som dativobjekt till predikats verbet *gaf*; den senare läsningen innebär, att namnet står i nom. och utgör subjekt till samma verb. Tolkningen sammanhänger, som också von Friesen påpekat, i viss mån med uppfattningen av inskriftsradens sista tecken, r. 29. Detta är enligt Jungner och Nordén ett ornament, men enligt Löffler, Bugge, von Friesen och Lindquist en binderuna **ibu**, alternativt enligt Löffler och von Friesen **bu**. von Friesen begagnar liksom Löffler detta senare alternativ för sin tolkning *by* = ack.-formen av appellativet runsv. *byr* m. 'by'. Bugge upplöser, i enlighet med Löfflers tidigaste tydningssförslag, binderunan i ett prep.-adverbial *i By*, avseende ett ortnamn *By*. Lindquist supplerar efter binderunan **ibu** ett **m**, som han räknar med ursprungligen ha varit ristat men av den senare ristaren avlägsnats, och läser hela ordet *ibuum*, dat. pl. av ett i fsv. icke tidigare belagt mask. subst. motsvarande fisl. *ibúi*, av Lindquist översatt med 'inbyggare' (jfr Lindquist, a.a. s. 48 f.).

Själv är jag snarast benägen att läsa r. 28 tillsammans med hst i tecknet 29 som **u** samt de tre rundlarna som ornament. **u**-runan fattar jag här som tecken för **ri** och hela runföljden **Alriku** som nom.-form av namnet *Alrik* och som sådant subjekt till det senare *gaf*. Till stöd för detta antagande kan erinras om att inskriften i r. 221 och 225 uppvisar två säkra fall av **u**-runans begagnande för väntat **ri** samt med all sannolikhet ytterligare två i r. 94 och 109. Av dessa stå r. 221 och 109 i exakt samma runföljd som runan 28–29.

von Friesen, som haft uppmärksamheten riktad på dessa fyra sistnämnda fall (a.a. s. 59 f.), ger den rimliga förklaringen till företeelsen, att ristaren sökt runtecknet med utgångspunkt från runnamnet, som för **ri**-runan var runsv. **yr*, isl. *ýr*, fda. *ir* (cod. Leidensis, dat. c:a 850). Med runor skulle detta ha tecknats **ur**. Likheter med *ur*, **u**-runans namn, skulle sedan ha vållat misstaget. von Friesen har konstaterat, att i samtliga fyra av honom anförda fall **u**-runan föregås av konsonant. Runan 28–29 utgör därvid intet undantag. Man kanske också bör tillägga, att de ord, som förväxlingen berör, förutom 91–94 **natu**, utgöras av egennamn. Av dessa, som i inskrifterna starkt variera, och andra i inskrifternas språk mindre vanliga ord hade ristaren icke någon klar skriftbild — som han sannolikt hade beträffande andra mera schablonmässiga uttryck — utan var hänvisad till sin egen ljudanalys. Att runristarnas ljudanalys och deras förmåga att med runradens begränsade möjligheter ge uttryck åt densamma ofta var mycket bristfällig, finnas ju åtskilliga exempel på även i senare inskrifter.

Beträffande det formella innehållet i den första sidans inskrift överensstämmer min uppfattning med Jungners. Satsen innehåller icke något objekt till 'gav', varken sakobjekt eller personobjekt, och varje antydning om vad gåvan bestod av saknas. Granskningen av inskriften på stenens övriga sidor har visat, att ristaren merendels har sökt hålla ihop ett naturligt satssammanhang på en och samma sida. De nyupptäckta ristningarna ha därvidlag icke ändrat det ursprungliga intrycket, att framsidan innehöll en avslutad mening. Tvärtom tyder innehållet i det bevarade partiet av den visserligen hårt skadade runraden sidan II: 1, den omedelbara fortsättningen på framsidans inskrift, på en viss kongruens mellan sidan I och sidan II: 1 såsom var för sig fullständiga ehuru till innehållet samordnade satser. Frånvaron av sakobjekt är emellertid en betänklighets anmärkning mot tolkningsförslaget, som icke elimineras med mindre än att man kan räkna med ett underförstått objekt. Som ett sådant underförstått objekt supplerar Jungner ordet 'lycka'. Man känner tyvärr icke heller med visshet något exempel på absolut betydelse hos *gefa* i fornspråket. »Jungners utläggning av ordet *gæfumadr* som 'en man som ger' (s. 210) är i grunden falsk», skriver Lindquist (a.a. s. 194) och fortsätter: »Istället rör det sig här om 'en man som gudarna giva'». Den sistnämnda innebörden är sannolikt den ursprungliga, men man kunde kanske tänka sig en betydelseförskjutning i riktning mot den Jungnerska

uppfattningen. En med gudarnas ynnest begåvad man tillägges helt naturligt av omgivningen förmågan att dela med sig av gudagåvan, att själv sprida lycka och framgång. Den tanken borde vara tämligen lätt att förena med de åsikter om det sakrala kungadömet, som både Jungner och Lindquist företräda. Vad som emellertid är ägnat att förvåna är det förhållandet, att verbets absoluta betydelse, som i så fall uttryckte ett centralt begrepp i dåtidens föreställningsvärld, icke är klarare företrädd i fornnordiskt språkmaterial.

Att med Nordén supplerat ett underförstått 'sold' vittnar avgjort om en alltför begränsad inriktning av tolkningsproblemet. Det otillräckliga språkmaterialen jämta vår mycket begränsade möjlighet att tränga närmare in i dåtidens hedniska föreställningsvärld gör enligt min mening att varje konkretisering av den underförstådda gåvans art snarast får karaktären av gissning, vilket knappast kan anses föra problemet närmare en lösning.

Uttryckt på fornsvenska blir framsidans inskrift sålunda:

Öyuls gaf, Æiriks sunr, gaf Alrik[R].

»Öjuls, Eriks son, gav, (likaså) gav Alrik.»

Inskriften fortsätter med sidan II: 1, där man lätt urskiljer 39–41 **kaf** samt 46–53 **at kialti**, av samtliga forskare uppfattade på samma sätt. 39–41 **kaf** är samma ord som 6–8 **kaf** och 20–22 **kaf**, d. v. s. pret. 3 sg. av fsv. *gefa*, *gaf* 'gav', i predikatsställning, och 46–53 **at kialti** prep. *at* jämta dat. sg. av subst. *giald* n., 'i gengäld', ett från fornsvensket välkänt uttryck. *At gialdi* är prep.-bestämning till predikatet. De mellanliggande runorna 42–45 äro **raul** el. **raut**. Svårigheten med läsningen **raul** är att en vänsterbistav till r. 45 är mycket oviss (se ovan till läsningen). Jungner har tytt dem först — med tvekan — som *raut*(?) 'röda band(?)' (i: *Rel. o. kult.* 9, s. 71), därefter som *raul* < *rauul* < germ. *raub-* 'rov' + **ul-*, jfr 'yla, ropa' (*Fornvännen* 1938, s. 213 f.), senast åter som *raut*(?) 'ofred'. Det andra förslaget kommenterar Jungner på följande sätt. »Ätten gav *raul* i gengäld. *Raul* uppfattar jag som uppkommet av **raubul*, vilket utvecklats till **rauul*, varav blivit *raul*, liksom **habuk-* blivit *hawk-*, 'hök'. *Raub-* tillhörde tidens poetiska vokabulär, såsom Rökenskriften visar. Rökstenen talar om *ualrauban*, d. v. s. vad segraren tager från den nedlagde fienden på fältet, 'spolia' (Bugge, *Rök III*, s. 16 ff.). Plundringen föregicks av *segerrop*, *jubel*. Sista sammansättningsleden i *raul* är en utbildning av en ordstam, som tidigt även betecknar *utrop*, *jubel*, *Jauchzen* och ingår både i nht. *jodeln* och isl. *yla*, ags. *gylan*, nsv. *yla* 'tjuta' (Walde-Pokorny I, s. 210). Det betecknar således tidigare ej blott *yla*, *hyla*, *tjuta* utan även *jubla*. Tjut och jubel stodo nog f. ö. varandra ganska nära vid dessa tillfällen. Ätten återgäldade hövdingens gåva med tapper strid, som ledde till segerrop, segerjubel.» En sådan utveckling är otänkbar. Det första och sista förslaget har Jungner icke närmare motiverat, men förmodligen sammanställer han ordet med adj. fisl. *raudr* 'röd', ack. sg. n. *rautt*. Detsamma gör Nordén, som i detta ack.-objekt *rautt* inlägger betydelsen 'guld'.

von Friesen dubbelläser 41 **f**, så att det mellan *gaf* och *at gialdi* tänkes stå **fraut**, uppfattat som »ack. sg. neutr. av adj. fsv. *frā(r)*, karsk, vaken, jfr *ārfrā*, tidigt vaken, fvn. *frár* (urn. *frawar*), rask, rörlig, snabb» (a. a. s. 51). von Friesen utvecklar vidare sin tankegång: »**fraut** bör i sammanhanget snarast betyda 'frikostigt', och en sådan betydelse utvecklar sig lätt ur en primär bet. 'rask, rörlig, livlig (glad)'.»

Även Lindquist dubbelläser 41 **f**. Vidare dubbelläser han 44 **u** och läser r. 45 som **I**. Den translittererade texten **fraul** upplöser han i två ord **frau ul**, det första uttytt som »dat. sg. av *fræyr* m. 'herre'. »Att det substantiv, som i vårt skandinaviska fornsvensk blott är känt som nomen proprium, även en gång funnits som appellativum, är ett naturligt antagande», säger Lindquist (a. a. s. 55). Det andra ordet **ul** förklarar han också som ett appellativ, ack. sg. m., 'ros, berömmelse', på nordisk botten eljest endast känt som gudanamnet *Ullr* (jfr Lindquist a. a. s. 55).

Alla förslagen med undantag av Jungners andra äro formellt möjliga. Beträffande de båda sistnämnda må dock erinras om att man i inskriften för övrigt icke kan peka på något absolut säkert fall av runor, som skola dubbelläsas i sandhi; möjligen utgöra 75 **A** och 213 **A** undantag, vilka dock troligen uttrycka en i obetonad ställning kontraherad vokal. Tvärtom har ristaren medels dubbelteckning av **s**-runan klart skilt på de båda orden **Airikis sunr** å sidan I.

Runorna, som inleda denna rad, 30–38, äro med tre undantag, 33 **t** och 37–38 **la**, så starkt skadade, att de nu icke kunna identifieras. Alla forskare äro ense om att de i någon form inrymt satsens subjekt. Detta är också troligt. Jungner, som räknar r. 32 som inskriftsradens början, läser enligt första förslaget (*Fornvännen* 1938) **athaila**, där **at** är nom. sg. av fsv. *æt* f. 'ätt' samt **haila** »adv. **haila*, nära besläktat med isl. *hálga* 'högt'. Uttrycket finner han förenligt med sin dåvarande uppfattning av r. 42–45 som *raul*. I det sista, med en viss tvekan framförda förslaget (1939) ersätter han *haila* med *en illa* en adj.-bestämning till *æt*, fsv. *illr* 'ond' i nom. fem. best. form.

von Friesen har med jordöverlåtelsen till ögonmärke en helt annan rekonstruktion av det skadade partiet (a. a. s. 52): »Av de bevarade runorna och runresterna närmast före **kafraut** etc. och deras inbördes avstånd kan man med full resp. ganska stor sannolikhet sluta sig till runföljden [**s**]**t**[**a**]**tila**. De fem första runorna i detta komplex kunna representera pret. sg. 3 p. *staddi* av verbet fvn. *stedja*, fsv. *stæpia*, bringa på sin plats, ställa, ordna, fastställa, bestämma, överenskomma om. De återstående två runorna i gruppen **la** tillsammans med den närmast följande runan **k** ge ordet fvn. *lag* n. som bl. a. har en betydelse som man har anledning vänta i förevarande sammanhang: värde.»

Lindquist är inställd på att av det skadade partiet rekonstruera en a-vers i liödhått till den b-vers han anser, att resten av raden utgör. Han går med på Jungners tanke, att ordet 'ätt' ingår i texten, men ifrågasätter bevarad, ursprunglig i-stamsändelse, således »*éttr* stavat **atr**, såsom runspåren skulle tillåta». Efter hänvisning till belägg i skaldediktningen för omskrivning av 'män' med ordet 'ätt' jämte genitiv fortsätter han (a. a. s. 53): »Det kan då inte vara något betänkligt i att konjicera **atr haila éttr hala** 'ett släkte av män' (= 'män, *halir*') på denna runsten från cirka 800. Det passar förträffligt efter runspåren (**-la** ännu bevarat).» Beträffande ristningsspåren 30–31 anser Lindquist (a. a. s. 54), »att dessa inte äro ornamentella [jfr Jungner] utan skola verkliga suppleras till runor, och föreslår det enklaste, nämligen **in** i enlighet med Rök-stenens konjunktion **in**».

von Friesens betraktelsesätt är icke förutsättningslöst, och tolkningen lider dessutom av samma brist, dubbelläsning av en runa i sandhi, som gällde 41 **f**. Lindquists förslag är språkligt sett oantastligt. Något bevisligt stöd erhåller det dock icke av radens enda säkra uttryck *gaf ... at gialdi*.

Som allmänt omdöme kan sägas, att de bevarade runresterna icke tillåta en säker tolkning av inledningspartiet till sidan II: 1. Tolkningsproblemet på såväl denna punkt som beträffande r. 42–45 försvåras i hög grad genom frånvaron av klart uttryckt dat.- och ack.-objekt i inledningssatsen å sidan I. Man bör heller icke bortse från möjligheten, att inskriftsraden är stympad även i slutet, därigenom att det bortslagna stenstycket mycket väl kan ha burit runor.

Resultatet av undersökningen blir alltså:

... *gaf raul* (el. **raut**) *at gialdi* ...

»... gav ... i gengäld ...»

I samma inskriftsidas andra rad (II: 2) kunna till en början två tydliga ord urskiljas, 58–62 **fapir** och 68–72 **fapir**. Därjämte torde 73–75 **sua** eller 73–76 **suaþ**, fsv. *sva* eller *sva at*, ha inlett en bisats till den huvudsats som runradens början torde ha utgjort. Så långt äro alla forskare ense. I övrigt divergera tolkningarna starkt, delvis beroende på olika läsningar (jfr ovan s. 205 f.). För dessa sinsemellan mycket olika tolkningar skall här först i korthet redogöras.

Jungner antager parallellism mellan de båda runföljderna 55–62 och 65–72 och har enligt huvudförslaget (*Fornvännen* 1938, s. 208) fattat texten på följande sätt:

»A sa atfapir,	Åt dem såg ättfadern,
umb sa alfapir,	om dem såg Allfadern,
suaap æi	så att de alltid
attu leifa.	ägde sitt bröd.»

Det reviderade förslaget (*Nord. Fam.-boks Mån.-krönika* 1939: 3, s. 201) uttrycker han sålunda:

»At sat fadhir,	<i>Med satt fadern,</i>
u(m)b sat fadhir,	<i>Mot satt fadern,</i>
suaath åt	<i>så att han ödde</i>
ät oli(u)fa.	<i>okär (del av sin) ätt.»</i>

Kursiveringen i den transkriberade texten har Jungner begagnat för att ange, att runan är skadad eller felristad o.s.v.

von Friesen framlägger tre alternativa förslag till huvudsatsens tolkning, vilka hänföra sig till de olika sätt, på vilka man enligt denne forskare kan läsa r. 67 (**It, I** eller felristning). Följande (a. a. s. 58) synes han ge ett visst företräde framför de övriga: »*vestarla sat fad̄ir. Umb salt (sat) fad̄ir, svá at ...*», där *salt* tänkes vara identiskt med fvn. *salt* n. som poetisk beteckning för 'hav'. Så när som på sista runan supplerar han hela det första ordet dels ur det bortslagna partiet vid slutet av inskriftsidans första rad, dels ur det enstaka runtecken, som han anser ha föregått 54 **A** vid den andra radens början [**uistar** | **I**]**A**. Själva ordvalet hänger samman med tolkningen av r. 63–67 och har snarast karaktär av gissning. Bisatsen förstår von Friesen sålunda (a. a. s. 56): *svá at ey áttu lifa* eller alternativt *svá at ey áttu hafa*, till innebörden ungefär samma sak: 'så att de ständigt hade (resp. hava) sitt livsuppehälle'. Det senare alternativet bör lämnas helt utan avseende efter den senaste granskningen.

von Friesens förslag beträffande huvudsatsen grunda sig delvis på annan läsning eller på suppling (a. a. s. 58): »**[uistar]A sat fapir u(m)b sa fapir suaþ** o. s. v. D. ä. 'I västerväg uppehöll sig fadern. Fadern hade sört för att de ständigt hava livsuppehälle ...'» Eller: »**[airikir u]as at fapir u(m)b sal fapir suaþ** o. s. v. . . . 'Erik, fadern (till Öjuls), var med om överlåtelsen (av byn) på sådant sätt att de ständigt ha livsmedel'.» Slutligen: »**(airikir u)as at fapir u(m)b sa fapir suaþ** . . . 'Erik, fadern, var närvarande (då uppgörelsen kom till stånd). Fadern ordnade (därvid) så att de ständigt ha livsmedel'.»

Lindquist tyder rad II: 2 på följande sätt:

»**Al(l)a sat fapir Uppsal[u]m,**
fapir suaþ áa í ættul[g]i bæ.»

»**Al(l)es** (d. v. s. Alriks) fader hade säte i Uppsala, en far som trotsade en gammelfar i en släktfejd.»

Inskriftspartiets början grundar Lindquist på metrikens krav samt sin åsikt, att två runor nu saknas i det bortslagna partiet. R. 84–85 anser han (a. a. s. 62) uttrycka pret. 3 sg. »av ett gammalt starkt, reduplicerande verb *bága* 'vara stridig, trotsa'. Den omedelbart framför verbet stående runföljden 78–83 i **Atuii** finner han vara bestämning till verbet, och som objekt i satsen ser han r. 77 **A** »tydd som fisl. *á* kasus oblikvus av *ái*». Den i ortnamnets ändelse antagna **m**-runan motsvaras icke av ristningen (se ovan).

Nordén (a. a. s. 205) låter raden få följande avfattning: »*A sat fapir, umb sat fapir, suaþ æi attu lifa* ... Med trolldom utverkade fadern, att de alltid fingo behålla livet.» Den kortfattade kommentaren (a. a. s. 206 f.) lyder: »Uttrycken *sitja á* och *sitja um* sammanställer jag med det *sitja úti*, som föreligger i frasen: *lét sitja úti til sigrs hánum*, om (nattliga) besvärjelser. Verbet *eiga* är såväl i fvn. som i fsv. välstyrkt i förbindelser sådana som *fár átti því fagna*, 'få ägde att glädja sig åt'.»

Till följd av skadorna i stenen vid runradens slut, vilka göra åtskilliga av runtecknen här omöjliga att identifiera, kan ur detta parti av inskriften icke någon säker mening med visshet utvinnas. Detta medför också, att en tämligen stor osäkerhet måste komma att vidlåda varje försök till tolkning jämväl av radens början. Detta förklarar i viss mån de starkt varierande tolkningsförslagen ovan. Nedanstående resonemang utgår bokstavstroget från runtexten själv. Det bygger icke på innehållet i inskriften för övrigt och tar heller icke hänsyn till ifrågasatt metrisk avfattning. Det gör givetvis icke anspråk på att betraktas som slutgiltigt.

Subjektet i huvudsatsen är otvivelaktigt runföljden 58–62 **fapir**. Om nom.-ändelsens **-r** för **-r**, som också förekommer på Rökstenen, säger M. Kristensen i *Folkemål og Sproghistorie* (i: *Danske Studier* 1933,

tillægsh., s. 83 f.): »Den **r**-lyd, som opstod af **z** kan vi ikke bestemme den nøjaktige værdi af, men vi ved, at den må have haft en **i**-biklang, da den virker **i**-omlyd i norsk, og formodentlig været meget svagt snurret, på grund af sin oprindelse fra en usnurret konsonant. Men vi ser andensteds, som i vendelbomålet, at en **r**-lyd let svækkes i svag stavelse og bliver helt eller næsten usnurret. Efter **i** vil den i svag stavelse næsten nødvendigt få farve af det foregående **i**. Og dermed vil den ligge indenfor variationsmarginen for **r**. Overgangen fra svagt **-ir** til **-ir** må derfor næsten naturnødvendigt intræde, så snart **r** overhovedet er en **r**-lyd. Der er derfor ingen som helst grund til at forklare overgangen som analogidannelse.» Det med r. 68–72 upprepade **fapir** skall sannolikt, som redan Lindquist föreslagit, förstås som apposition till subjektet. Predikatet i satsen är däremot icke klart, men skall troligen sökas i de omedelbart före subjektet stående runorna. Med r. 57 uppfattad som **t** föreligger här pret. 3 sg. av verbet fsv. *sitia*, nämligen *sat* 'satt', här måhända med transitiv konstruktion och betydelsen 'bebo, besitta'. Den omedelbart föregående runan 54 **a** förefaller icke att vara prep. *a*. Snarare utgör den väl återstoden av något kort adverb, t.ex. fsv. *þa*. Runföljden 63–67 **ubsal** kan betraktas som säker. Den svarar formellt mot en singular ack.-form av ordet *Upsalr*. En sådan singularform möter litterärt en gång, i Ynglingasaga, kap. 36: »Ingjaldr konungr lét búa veizlu mikla at Upsqlum ok ætlaði at erfa Qnund konung, fōður sinn; hann lét búa sal einn, engum mun minna eða óvegligra, en Upsalr var, er hann kallaði vii.-konungasal; þar váru í gōr vii hásæti.» Här avser den dock snarast konungens gästabadshall i Gamla Uppsala, »kanske kärnan i anläggningen» (Lindquist). Det kunde alltså vara lockande att sammanställa inskriftens **ubsal** med namnet på det uppländska konungasätet, helst som namnkonstellationen Alrik och Erik i och för sig är starkt förknippad med Uppsala. Möjligheten av ett sådant samband går väl icke heller att helt förneka. Emellertid är i det nämnda citatet singularformen *Upsalr* troligen en konstruktion av Snorre. Man måste nog räkna uteslutande med en pluralform *Upsalir*. (Om härledningen av detta ortnamn se J. Sahlgren i *Namn och bygd* 1953, s. 26 f.) Ännu en betänklighet mot sammanställningen av **ubsal** med Uppsala är frånvaron av preposition. Man hade utan tvivel väntat i *Upsalum*, at *Upsalum*. Med 'fadern' avses sannolikt Öjuls' fader, Erik.

Uppfattningen av 68–72 **fapir** sammanhänger nog i viss mån med innebörden av det följande ordet. På denna punkt kan man på grund av skadorna i inskriftspartiets fortsättning icke nå visshet. Redan Lindquist har antagit, att här föreligger en parallell till inskriftens r. 211–214 **suap** 'som'. Se vidare Lindquist, a.a. s. 64. Det kan erinras om Vafprúðnismál 22 och 36 (Cod. Regius) med två fall av *sva* at liksom Rökstenens **suapalikia**, *svat a liggia*. Skulle samma betydelse 'som' kunna tilläggas r. 73–76 **suap**, förefaller det icke orimligt att fatta r. 68–72 **fapir** dels som apposition till det första **fapir**, dels som korrelerat till rel.-partikeln. Resten av raden ger icke i sitt nuvarande, skadade skick någon säker mening.

Rad II: 2 kan alltså ha innehållit:

[*Þ*]a(?) sa[t] faðir Upsal(?), faðir svað ...

»Då(?) satt fadern i Uppsala(?), fadern som ...»

Det bör emellertid framhållas, att denna konstruktion förefaller främmande för fornnordisk stil. Ur stilsynpunkt är onekligen ett tolkningsförslag som *a sat faðir, umb sat faðir, svað* ... mera tilltalande.

Tredje och sista raden på sidan II är till sin början bortslagen. Före 87 **a** har stått minst en runa, sannolikt flera. Även denna rad tycks ha innehållit två satser med skiljetecken mellan 102 **r** och 103 **a**. Oaktat åtskilliga ord äro urskiljbara i denna rad, växla tolkningsförslagen mycket.

Jungner stannar enligt huvudförslaget 1938 för följande tydning:

»(Daup)a ma sna;	Döden vållar klagan;
do auk Dagr,	dog också Dag,
Alriks glyfir,	Alriks överstepräst,
ok pat Øyuisl.	och därtill Öjuls.»

Jungners senare förslag (1939) lyder:

»(Fal?) Ama s(o)na,	(Föll?) Ama(?) av hans söner,
do auk Daghr,	dog också Dag,
Alrik(i) ol(i)ufir,	okära för Alrik,
ok that Öjuisl.	och därtill (dog) Öjuls.»

von Friesen läser r. 86 som **t** och supplerar framför denna **s** och framlägger (a. a. s. 63) följande tolkningsförslag beträffande den första satsen: »fvn. *stemmask nætr ok dagar* 'nätter och dagar gå till ända'. Efter skiljetecknet står enligt hans mening (a. a. s. 109 och 65): fvn. *Alrekr lubr ok þetta Eyvísle* 'Alrik **lubr** förde detta (= livsmedel) till Öjuls'. Den ovan ifrågasatta **s**-runan (104) betraktar han som felristning.

Lindquist supplerar med hänsyn till metriska krav ett par ord i radens början och fortsätter med ledning av runtexten:

»*Nýtr féll. Ammats náttu auk dag^{ar},*
as [A]lrik ol Ué(æ)ir, ugg þat(t)a, Æyisl.»

»Den dugande föll. Natt mätte sig med dag (d. v. s. det var i dagbräckningen), då Veheid födde Alrik, gubben Öjisels skräck.»

Nordén supplerar **fr** före 87 **a**, dubbelläser r. 118–119 och tolkar (a. a. s. 205): »*Framas nætr auk dagar, es Alrikr Lumbr hugþat at Ævísle*. ... 'Åren gå, och Alrik Lumber tänkte ej på Ejvisl.'»

Av ovanstående förslag förefaller, beträffande den första satsen, von Friesens stå runtexten närmast. R. 91–94 **natu** bör vara *nætr*, nom. pl. av fsv. *nat* f. 'natt', med **u**-runa ristad för **-r**, r. 98–102 **takar** *dagar*, nom. pl. av fsv. *dagr* m. 'dag', samt de mellanstående runorna 95–97 **auk** konj. fsv. *ok* 'och'. *Nætr* och *dagar* utgöra subjekt. Predikatet torde återfinnas i r. 86–90 **-amas**, förmodligen pres. ind. 3 pl. av ett verb i passivum, vilket är omöjligt att säga.

Den andra satsens karaktär av huvudsats eller bisats ligger icke i öppen dag. Snarast är jag benägen att dela von Friesens uppfattning av det kort-**s**-liknande strecket (104) som felristat, i all synnerhet som den föreliggande runföljden, med ifrågavarande streck lämnat åsido, **Alriku**, återfinnes två gånger i andra sammanhang på stenen. Ingenting hindrar emellertid att man med Jungner, Lindquist och Nordén fattar r. 103–104 som temporal konj. *as, es*. Men under alla omständigheter måste man även då räkna med ett ristningsfel, en utelämnad **a**-runa före 105 **I. Alriku lu[bi]r** med **u**-runa för **-r** i det förstnämnda ordets ändelse är samma mansnamn *Alrikr*, som uppträder första gången på sidan I, denna gång åtföljt av en bestämning, förmodligen av binamnskaraktär, **lu[bi]r**. Runföljden 215–225 **Alriku lubu** innehåller också detta tillnamn. Vilket ord tillnamnet har varit eller vilken betydelse det har haft är omöjligt att säga. von Friesen nämner några förslag: fvn. *lúfr, lubbr, lobbr, luppr, loppr, lumbr*. Nordén sammanställer tillnamnet med namnet på västgötarnas förste lagman och finner »det enklast att antaga, att sägnernas lagman Lumber just är Sparlösa-monumentets **Alrikr lubr**». Motiveringen förefaller icke övertygande, ehuru namnlikheten kan verka bestickande. Se vidare Nordén, a. a. s. 208.

Namnet *Alrikr lu[bi]r* fungerar som subjekt i satsen. R. 120–125 **Aiuisl** bör uppfattas som en variant till sidan I: r. 1–5 **A^xiuls**, jfr ovan. Predikatet i denna sats väntar man sig bland de återstående runorna 115–119 **ukp-t**. Av r. 118 återstår endast den övre delen av en hst till en längd av ungefär $\frac{2}{3}$ av hela runan. Runan kan ha varit **i** eller **A**. Runföljden **ukp_At** svarar således mot pret. ind. 3 eller möjligen 1 sg. av verbet fisl. *ugga* 'frukta', alltså *ugði* eller *ugða*, jämte enklitisk, negerande partikel **-t** (= *at*); *ugði* förefaller formellt riktigast, men som Nordén framhållit, kan en verbform i 1 sg. försvaras med att ristaren, Alrik, har jag-formen närvarande i tankarna. Nordéns förslag att tyda r. 115–118 som *hugða*, d. v. s. pret. ind. 1 sg. av verbet fisl. *hyggja*, går möjligen också att förena med runtexten. **h**-runan saknas över huvud i Sparlösa-inskriften och har på ett annat ställe i texten av ristaren bevisligen utelämnats i uddljud, nämligen före 146 **A**. R. 119 **t** har även av Nordén fattats som negerande verbalsuffix. Nordén dubbelläser vidare r. 118–119 och erhåller därmed den för hans tydning erforderliga prep. *at*. Det förhållandet, att det följande namnet saknar ändelse,

för snarast ack.-formen i tankarna och ger således ett visst stöd åt tolkningen *ugði*. I sin fsv. form lyder runraden snarast sålunda:

... *nætR ok dagar. AlrikR lu[bi]R ugð[i]t(?) Öyuls.*
 »Nätter och dagar ... Alrik **lu[bi]R** fruktade(?) ej(?) Öjuls.»

Den tredje inskriftsidans början är hårt skadad. Av r. 126–136 kunna endast två, nämligen 126 **s** och 134 **A**, klart urskiljas. Upptakten till denna rad erbjuder sålunda ett alltför osäkert underlag för en tolkning, medan återstoden av raden vad runorna 137–161 beträffar är så gott som helt klar. För de olika läsningarna av inledningspartiet redogöres ovan (s. 208 f.).

Jungner förstår texten i sin helhet enligt förslaget 1938:

» — sigis nu	— — <i>ljuder nu talet</i>
(a ær)ra ui,	<i>å den tappres vi,</i>
þat Sigmar (h)æiti	<i>att Sigmar heter</i>
magur Æiríkis.	<i>sonen av Erik.»</i>

Runföljden 137–149 uppfattar han 1939 något annorlunda:

»that sigmara ätti *att segerhästar hade».*

Han lämnar följande kommentar till sin ändrade uppfattning: »Med här framlagda modifikation av mitt tidigare tolkningsförsök (Fornvännen 1938) blir överensstämmelsen mellan Sparlösa och Ynglingatal ännu större (där talas om fiendskapen mellan bröderna Erik och Alrik, vilka stredo om vem som hade de bästa hästarna och för den skull dödade varandra). Jag har därför återupptagit en gammal tanke, att det här talas om 'segerhästarna', som den i ättefejden segrande Öjuls visat sig äga.»

von Friesen resonerar sig fram till ett par alternativa förslag till tydning av inledningspartiet (a.a. s. 70 f.): *seg (ek) sonnu Frey(i)* 'jag säger med sanning inför Fröj' ... eller: *sakt er nú Frey* 'det förklaras nu (vidare) inför Fröj ...'. De båda förslagen, som till innehållet föga skilja sig från varandra, betraktas av von Friesen själv som »mer eller mindre sannolika gissningar». Radens återstående runor tolkar han i samband med texten i de följande två korta raderna (III: 2 och III: 3) samt början av III: 4 — om jag har förstått honom rätt: (*þat Sigmar eirði* (= *sparði*), *mágr (mogr) Eiríks, meginiorðu ná eptir Eyvísl (Eyjuls)* 'att Sigmar, Eriks måg (el. son, tjänare), avstod från att erhålla huvuddelen av (stam)godset efter Öjuls'.

Lindquist utgår återigen från metriska krav, supplerar åtskilliga runtecken i inledningspartiet och tyder hela raden jämte de två följande korta raderna (III: 2 och 3):

»*Bótti seks ni[g]iR suæiti, þat sigmærr æiti*
magur Æiríkis magini iaru þun(n)q.»

»Blodet (av Öjisel) gav bot för sex fall, så att Eriks son må heta den segerrike kämpan (egentl. förstärkaren av stridens åskor.»

Nordén utläser av första raden: »*Sigs nu i væu, þat sigmærr hæiti magur Æiríkis* ... Nu sägs i vi'et, att segerfrejdad heter sonen till Erik».

Frånsett inledningspartiet, som på grund av skadorna icke med visshet kan tolkas, torde innehållet formellt sett vara riktigt tytt av samtliga forskare. R. 137–139 **þat** konj. 'att' inleder en bisats, där predikatet utgöres av 146–149 **Aiti**, pres. konj. 3 sg. av verbet runsv. *hæita*, alltså *hæiti* 'kallas' el. 'må kallas', med av ristaren utelämnad **h**-runa i uddljud. Subjekt är ett av de båda i nom. stående orden 140–145 **sikmar** och 150–154 **makur**. Ordet **makur**, fisl. *mogr* m. 'gosse, son', med gen.-bestämningen 155–161 **Airikis**, fsv. *Æiríks* 'Eriks', kan formellt vara antingen subjekt eller apposition till subjektet. I sistnämnda fall utgöres subjektet av mansnamnet *Sigmar*; detta är känt från ett fåtal uppländska runinskrifter (se U 43). R. 140–145 **sikmar** kunna formellt också uttrycka det adj., som ligger till grund för namnet, nämligen fisl. **sigmærr*,

i vilket fall ordet vore att betrakta som predikatsfyllnad. von Friesen tyder **sikmar** som mansnamn, likaså Jungner, medan den andra uppfattningen företrädes av Lindquist och Nordén. Villkendera som är den riktiga kan endast sammanhanget avgöra. Texten kan uttryckas sålunda:

... þat Sigmarr (el. *sigmærr*) [*h*æiti *magur* Æiriks.

»... att Sigmar (el. segerfrejdad) heter (el. kallas, må kallas) Eriks son.»

De övriga två korta raderna (III: 2 och 3) på samma sida om bildfältet som nyss beskrivna rad III: 1 förefaller av anordningen att döma ha nära anslutning till denna sistnämnda rad. Alla runorna äro tydliga, möjligen med undantag av r. 167, som dock troligen är **i**. Tolkningsförslagen äro detta oaktat mycket olika. von Friesens har ovan nämnts. Han finner de två sista runorna i rad III: 3 beteckna inf. av verbet fisl. *ná* 'nå' och betraktar de övriga som tillhörande dat. sg. av ett ord fisl. **meginiqrð* f. »huvuddelen av (stam)-godset».

Även Lindquists förslag har nämnts, där 162–167 **makini** sammanställs med ett fisl. **magni* 'megnoðr', 167–170 **iaru** — Lindquist dubbelläser 167 **i** — förstås som gen. sg. av fisl. *iara* f. 'strid' och 171–174 **þunq** slutligen som gen. pl. »av ett starkt böjt *þun*, detsamma som ags. *ge-þun* n. 'clangor, strepitus', med samma rot som i gudanamnet *Þorr*. Om uttryckets syntaktiska ställning i den sats, som börjar med rad III: 1, skriver Lindquist (a. a. s. 89): »Grundordet i denna poetiska omskrivning, substantivet *magini*, är den lexikaliskt och syntaktiskt riktiga predikatsfyllnaden till (*h*)æiti, och till detta är *sigmærr* attribut, visserligen på poetiskt vis skilt därifrån med åtskilliga satsdelar.»

Nordén vill också i de båda korta radernas runtext se en bestämning till **makur** **Æiriks**, nämligen »*maginiark??*/ *þuna* ... (strids)dånens ökare(?)». Han skriver härom (s. 207): »Ordet **makiniaru**, som jag helst skulle vilja se utläst som *maginiark*, är väl en nomen agentisbildning på -ia till den i adjektivet *magin-*, fisl. *megin*, föreliggande stammen, men hur en sådan bildning skall språkligt förklaras, kan jag ej utreda. Ifrågavarande bildningar bruka ju nämligen utgå från substantiv, icke adjektiv eller verb (här finnes ju verbet **maginōn*).»

Jungner föreslår »med nästan starkare reservation än vanligt»:

»Mægi Niaru	<i>Till nattens son (Dag)</i>
þy na!	<i>nå därför fram!»</i>

Han kommenterar sin tolkning på följande sätt (a. a. s. 221): »Första ordet *maki* är dat. s. till det nära föregående ordet *magur* 'son', alltså isl. *megi*, fsv. **mægi* (Stentoften *magiu*?). Tecknen *þu na* kunna läsas *þy na* och uppfattas som: *förty (därför) nå fram till* (här imperativ, trots *q*). 'Hinn fram till sonen!' De återstående runtecknen *niaru* är jag numera mest böjd för att tolka i tämligen nära formell och reell anslutning till Bugges utredning om Eddans *nípt Nera* (Helgedigtene II, s. 96 ff.).»

Av ovanstående förslag är Jungners och Nordéns i vissa avseenden otillfredsställande. von Friesens är visserligen språkligt oantastligt men tydligt förhandsbundet av hans speciella syn på innehållet i inskriften över huvud. Dessutom medför det den olägenheten, att runorna i ett och samma ord skulle vara fördelade på två rader, vilket eljest såvitt man kan se, ingenstädes förekommer i inskriften. Lindquists tolkning är också formellt acceptabel, ehuru dubbelläsningen i sandhi av 167 **i** är betänkelig.

R. 162–170 **makiniaru** innehålla otvivelaktigt, såsom von Friesen först föreslagit, fisl. *megin-*, känt från ett flertal andra sammansättningar, t. ex. *meginrúnar* 'huvudrunor, kraftiga runor'. R. 167–170 **iaru** förefalla lättast att förena med Lindquists förslag, nämligen det i fornisländsk poesi förekommande subst. *jara* f. 'kamp, strid' i oblik form. Hela raden III: 2 skulle därvid bilda ett avslutat ord, en oblik form av ett supponerat fisl. **meginjara* f. 'väldig strid'.

R. 171–174 **þuna** äro svårare att komma till rätta med. Möjligen bildar även denna rad ett helt ord. Att detta hänger samman med stammen **þunra* med innebörden 'dundrande', som Lindquist (a. a. s. 92 f.) bl. a. föreslagit, är möjligt. Tänkbart är emellertid, att runföljden med Jungner skall uppfattas som *þy nā*.

Efter 174 **a** finns ett tydligt sk. von Friesen bortser härifrån och fogar början av nästa rad, 175–182 **Aftaiuis** till den föregående meningen. Han tyder 175–182 **Aft Aiuis** som prep.-adverbial, fisl. *eptir Eyvisl* (*Eyjuls*) 'efter Öjuls'. En **l**-runa har av ristaren utelämnats. Samma tydning ge alla övriga forskare utom Lindquist, ehuru de syntaktiskt hänföra uttrycket till ett underförstått predikat i en självständig sats ('efter Öjuls står minnesvården rest'). Att därefter tyda 183–184 **uk** som konj. 'och', vilken inleder följande sats, när den underförstådda meningen i satsförkortningen stått klar för ristaren i tankarna, torde icke möta så stora hinder som Lindquist håller före. I en inskrift, där skiljetecken förekomma så sparsamt som i Sparlösainskriften, bör man också om möjligt räkna med att de verkligen ha en bestämd funktion. Lindquist tolkar r. 175–184 som *Æft Æyisung* 'efter Öjisels son', vilket han till innehållet finner mera förenligt med tolkningen i övrigt. Hela uttrycket hänför han syntaktiskt till den följande runradens sista verb, 226–229 **fapi**.

Uttrycket **Aft Aiuis**, som jag med flertalet granskare tolkar *aft Öjuls* 'efter Öjuls', innehåller med all sannolikhet själva minnesskriften. Rökstenen har samma uttryck men i en fullständig sats: **aft uamuþ stanta runar þar**. Där inleda minnesorden inskriften.

Tolkningen av r. 175–182 bör alltså bli denna:

Aft Öjuls.

»Efter Öjuls (är minnesvården rest).»

Slutet av rad III: 4 fr.o.m. 183 **u** samt rad III: 5 är vad själva ristningen beträffar tydlig. Endast på ett par punkter äro åsikterna delade om textens innebörd.

Jungner dubbelläser 205 **u** och föreslår 1938:

»Ok rap runar,	<i>Och råd runorna</i>
þær ræginkundu,	<i>de av gudar upprunna,</i>
uiu þar suap Alriks	<i>de heliga där, som Alriks</i>
olyfir fapi.	<i>överpräst ristade.»</i>

1939 gav han de båda sistnämnda raderna ett nytt innehåll:

»Jodhar(?) suath Alrik(i)	<i>som Jodhar åt Alrik</i>
ol(i)ufu fadhi.	<i>med okärt (bud) skrev.»</i>

Det är r. 206–207, 221 och 224, som vålla honom vissa svårigheter.

von Friesen räknar med ristningsfel eller dittografi beträffande r. 206–207 (**iu** el. **tu** enl. von Friesen) samt eventuellt en eller två bortslagna runor i början av rad III: 5. Han tolkar texten (a. a. s. 72):

»ok ráð (ev. þú) rúnar þær reginkunnu þar svá at Alrikr lubr fáði 'och tolka (du läsare) de från makterna stammande runorna här (= **þar**) så, som Alrik lubr ristade dem'.» Samma tydning har Nordén.

Lindquist börjar läsningen med r. 185:

»ráp rúnar þær raginukundu,

'iu' þar suáþ Al(l)i rík[i] ullóbu féþi!»

»Tyd de gudomliga runorna, som Al(l)e den mäktige så som majestätet höves, här ('iu'?) har skrivit till minne av Öjisels son!»

Vid tydningen av 196–205 **raki-ukutu** ansluter sig Lindquist, a. a. s. 99, till M. Cahen, som i en uppsats betitlad *L'adjectif en germanique* (i: *Mélanges de Littérature et de Philologie germaniques offerts à Charles Andler*, 1924) gör gällande, att den tidigare uppfattningen (Bugge, Brate) av adjektivets betydelse 'från gudar stammande' är felaktig, och att ordet snarare bör ges innebörden 'gudomlig' ('de la nature divine'). Jfr dock A. Bæksted, *Målruner og troldruner* (1952), s. 20 f. R. 206–207 **iu** avstår Lindquist från att tolka men anser, att de uttrycka »någonting sakligt viktigt». Kommentaren till uppfattningen av r. 221–225 **ulubu** lyder (a. a. s. 106 f.): »ullóbu (urspr. ull-hóbu) 'som det höves ett majestät', 'som det anstår stor glans' ...

För efterledet jfr fisl. *höfr* 'passende', 'som höves' i Reginsmål 12 ... *ull-* leder tanken på den kunglige skrivarens, eller vilket är detsamma, monumentresarens glans och härlighet.»

Det finns enligt mitt förmenande ingenting som talar emot von Friesens tolkning. Runföljden 183–229 innehåller två satser, den första huvudsats, den senare bisats, inledd med 211–214 **suap**. För 183–184 **uk** har redogjorts ovan. 185–187 **rap** är imp. 2 sg. av verbet fsv. *raða* 'råda, gissa, tyda', känt från ett flertal runinskrifter i språkliga sammanhang av liknande slag, se U 11. Om innebörden i *raða* se A. Bæksted, *Måldruner og trolldruner* (1952), s. 31 f., och U 940. En och annan gång, som på U 11 och 29, följes verbformen av enklitiskt pron. *þu*. Detta pron. kan möjligen ha följt även här, i början av rad III: 5, där stenen nu är avslagen. 188–192 **runar** är ack. pl. av substantivet fsv. *run* f. och objekt till verbet. 193–195 **par** är ack. pl. f. av dem.-pron. fsv. *sa*, här brukat som bestämd artikel. 196–205 **raki-ukutu** är ack. pl. f. av ett adj. *ræginkundr*, sidoform till isl. *reginkunnr* 'gudastammande' och attribut till *runar*. Uttrycket i sin helhet förekommer även på Vg 63 (**runo fahi raginakudo**) samt i Hávamål 80. 206–207 **iu** kan jag icke förklara annorledes än von Friesen. 208–210 **par** böra snarast fattas som pronominellt adverb.

211–214 **suap** utgör en motsvarighet till samma runföljd i rad II: 2, alltså partikeln fsv. *svað* 'så att' eller 'som'. 215–225 **alirikulubu** är samma namn som i rad II: 3, *Alrikr lu[bi]r*. 217 i är inskottsvokal. 221 och 225 **u** betecknar nom.-ändelsen *-r*. Namnet är subjekt i bisatsen. Predikatet utgöres av r. 226–229 **fapi**, pret. ind. 3 sg. av verbet fisl. *fá* 'teckna, skriva'. Om detta verb, som förekommer i Vg 63 och ett fåtal andra runinskrifter, se E. Wessén, *Runstenen vid Röks kyrka* (1958), s. 28 f.

Hela meningen lyder:

Ok rað runar þar ræginkundu þar, svað Alrikr lubu faði.

»Och tyd runorna där, de från gudarna stammande, som Alrik lubu ristade.»

Därmed äro inskriftsraderna på stenens fyra vertikalsidor behandlade. Vad som återstår är runristningarna på stenens topp, dels på avsatsen ovanför sidan III (B: 1), dels på den mindre vertikalytan ovanför avsatsen (B: 2 och B: 3) samt slutligen runorna högst uppe på den översta snedytan (B: 4).

Jungner läser runraderna i den ordning de här numrerats, likaså Lindquist. Den förstnämndes tolkning lyder:

B: 1 »Veor æm.	<i>Vevårdarn (prästen) är jag.</i>
B: 2 Hiok runar þær — sa rapi's kunni —, snu i bændi.	<i>Jag högg dessa runor — den råde dem som kan —, jag gör dem bindande.</i>
B: 3 (Fari??), kunnr ok ljus!	<i>(Fare han??), frejdad och ljus!</i>
B: 4 — — — — — jo(?).	<i>[Gissning: Styre till Fröj sin??] häst(?).»</i>

Jungner supplerar två skadade runtecken i början av B: 2 samt betraktar r. 240–241, 244 och 246 som initialer i ord, där resten är utelämnat.

Lindquist anser liksom Jungner dessa runrader huggna av en annan ristare. Han räknar också med åtskilliga förkortningar i uttryckssättet och tyder:

- B: 1 »Uéi úl[a]ra mannr.
B: 2 *Sá s'ii úgr[i]þ'(-gr[u]þ')*, sær[þ]sk', 's snúi bendi,
B: 3 *allqm hær kunnr ok liuss!*
B: 4 **iu** lämnar Lindquist otytt.

B: 1–3 översätter han: »En helgedom misshandlar man icke. Den som förändrar tecknet (d.v.s. vränger skriften), vare fredlös, perverst otuktig, för allt folket känd och uppenbar!»

Med så stark konjiciering får tolkningsförslaget snarast gissningskaraktär, och jag nöjer mig därför att beträffande kommentaren till ovanstående hänvisa till Lindquists egen sammanställning (a. a. s. 109 f.).

von Friesen anser, att den mindre vertikalytans runor skola läsas i omedelbar följd med sidan III i ordning nedifrån och uppåt (B: 2, B: 3, B: 4) samt sist de sex runorna på snedytan (B: 1). Vertikalytans

nedersta inskrift (B: 2) tyder han med stor tveksamhet på följande sätt: *Griótgarðs Eiríkr á Vébjá nái ...* 'Erik, son till Griutgard i Väby, må förvärva ...' alternativt *Tryggráðs Eiríkr Nýbjá nái ...* 'Erik, Tryggrads son, må förvärva Nyby ...'. Även dessa med stor tvekan framförda förslag måste närmast karakteriseras som gissningar.

»I rad 2 nedifrån», skriver von Friesen (a.a. s. 84), »bör väl **uk** förstås som fvn. *ok* 'och'. De där förut stående runorna **kunn** äro väl en återstod av *Hákon* eller ett kvinnonamn på *-gunnr*.» Runraden B: 1 fattar han på samma sätt som Jungner.

Nordén läser raderna i följande ordning: B: 3, B: 2 utom r. 236–240, B: 4, B: 1, B: 2 r. 236–240, alltså: »*Se kunn ok lius sar's k(ann) snua bindi ut! Væorr æm yrkir*. ... 'Vare den frejdad och ljus, som kan finna ut meningen. Skaparen (av minnesvården) är jag, vi-föreståndaren.'» Han säger i sin kommentar: »**binþi** uppfattar jag som en motsvarighet till fisl. *bindi*, n., 'Bind (hvormed noget omvindes el. forbindes)', här syftande på runbokstäverna, som i sig binda textens ord och inskriftens hela mening.» Om r. 236–240 skriver han: »**I urk(i)r** ser jag det *yrkir*, som jag anser ingå i Eggjumstenens **misurki** och som jag behandlat i min uppsats *Från Kivik till Eggjum*, i *Fornvännen* 1934, sid. 105. Här betyder ordet 'skapare, ävägabringare', jfr fsv. *laghayrkir*, A. Noreen, *Altschw. Gr.*, § 395. Upplandslagen har den bekanta satsen *laghæ yrkir var Wiger spa, heþin i heþnum tímæ*.»

I vilken ordning texten, r. 230–271, skall läsas, är svårt att avgöra. Att vertikalsidans båda rader (B: 2 och B: 3) skola läsas i omedelbar följd, torde vara klart. Runornas storlek på den nedre (B: 2) ger snarast intrycket att den är först ristad av de två. Vad r. 236–240 angår, kunna dessa naturligtvis uppfattas som oberoende av det som ristats så att säga inom ornamentet. Däremot har jag svårt att tänka mig, att de ha ristats och skola läsas allra sist, efter B: 1. Den sistnämnda raden utgör sannolikt en avslutad mening eller i varje fall ett satsslut. Placeringen av runorna borde eljest redan från början ha varit en annan, då ristaren här har haft hela snedytan till sitt förfogande. Alternativt har jag alltså tänkt mig att r. 230–235 ristats allra sist. Så länge de övriga raderna icke ge någon bestämd mening, är det omöjligt att avgöra, i vilket sammanhang B: 1 skall infogas. Ovan har jag låtit mig leda av Jungners uppställning, som bygger på att texten i B: 1 till innehållet naturligt infaller efter rad III: 5. Då r. 232 och 233 äro mycket osäkra, är det omöjligt att avgöra, om tolkningen av B: 1, *væorr æm* 'vevårdaren' är jag' (Jungner, von Friesen, Nordén) är riktig. Det tillhör, liksom varje annat tolkningsförslag på så osäker grund måste göra, gissningsförsökens område.

I rad B: 2 kunna r. 247–250 återge en form av verbet fisl. *snúa* 'sno, vända' och de följande runorna möjligen tillhöra den sing. dativformen av isl. *band* n. (så Jungner) eller också på något sätt hänga samman med isl. *benda* v. 'giva ett tecken' (Lindquist). Ur återstoden kan intet med bestämdhet utläsas.

Rad B: 3 är också skadad, men de förhållandevis säkra runorna 258–267 innehålla förmodligen de båda adjektiven isl. *kunnr* 'känd, vis' och *ljóss* 'ljus, uppenbar' i nom. m., så som Jungner, Lindquist och Nordén föreslagit.

Ehuru B:raderna till sin formulering sålunda icke ge klara besked om innehållet, torde man med stor sannolikhet kunna räkna med att just dessa rader burit en magisk text. Det omvända skrivsättet och de otvivelaktiga förkortningarna tyder på att man här har att söka uttryck för en vädjan, en förbannelse, en kulthandling el. dyl., något som ju ofta ingår i texten i äldre runinskrifter.

Till de fyra tidigare gjorda tolkningsförsöken, Jungners, v. Friesens, Lindquists och Nordéns, sinsemellan så olika, har på sistone kommit ett femte, C. J. S. Marstrandens, även detta med en högst personlig aspekt på problemet. Marstrander granskade stenen på ort och ställe 1946 och framlade 1954 i *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap*, bd 17, i avsnittet *Varia* en uppsats på 34 sidor: *Om innskriftene på Sparlösa-stenen*. Inledningsvis yttrar han: »En monografi over Sparlösainnskriften ville på grundlag av det store materiale jeg har liggende, kreve et helt bind av dette tidsskrift. ... Jeg begrenser meg derfor til et hovedpunkt: påvisningen av at Sparlösainnskriften som Rökinnskriften inneholder en gammelsvensk strofe av stor kulturhistorisk betydning, og et forsøk på i tilslutning til strofen å bestemme innskriftens karakter og hensikt.»

Efter en sammanställning av läsningen i sin helhet säger han (s. 507): »Det gammelsvenske verset finner jeg side C i den lengre og de to korte vertikale linjene til venstre [här: III: 1–3]. ... Jeg transkriberer og interpolerer således: saks nu fraui þat sikmar raiti makur airikis makiniaru þunna. Men dette er jo en tydelig halvstrofe i fornryðislag, i gammelnorsk språkform:

saks's nu Frøyi
þat's Sigmar(r) reiddi
mogr Eiríkis
meginhjör þunna

'Frøy har nå fått (eier nå) sakset Sigmar som Eirikes sønn svinget, det mektige, skarpe sverd.'» Han motiverar på följande sätt: »For riktigheten av denne tolkning taler så å si hvert ord i strofen, den metriske oppbygning, parallellismen *sax : hjör*, hele det poetiske uttrykk som stemmer på det nøyeste med vår gammel-nordiske diktning, og endelig også rytterfiguren med det løftede uproporsjonalt store sverd nederst på den runeløse billedsiden.» Kring denna strof bygger sedan Marstrander djärvt upp sin tolkning av inskriftens övriga partier.

Inskriftens totala avsaknad av **h**-runan samt den grafiska princip om enkelskrivning i sandhi av såväl samma konsonant som samma vokal, vilken Rökinskriften ger exempel på, tillåter Marstrander att i texten obehindrat supplera de runor, som poesien kräver. Den poetiska formen får också motivera markeringen av vissa osäkra runor som säkra, och den kräver dessutom i ett par fall en annan läsföljd. Därmed skapar han ett annat utgångsläge för en tolkning än det här vedertagna. Efter en språklig utredning på dessa grunder lyder hans förslag i sin helhet »försöksvis»:

»Side A (monum. innskr.) [här: I]:

Eivísl ga ár, Eiríkis sønn, ga [ár] til Alrik Ull-lúfa.

Side B [här: II]:

1. 1: [Denne] ga som gjengave [det rik]est [prydede] av sverd til Frøyle.
1. 2-3: [...s] far satt i Uppsäl, denne far hvis ættlingers beste Eivísl søkte.
1. 4: [inntil] nessler og rotskudd stanser i sin vekst, [så lenge vil han derfor også sikre] Alrik Ulla ár.

Side C [här: III]:

1. 1-3: Frøy har nå fått sakset Sigmar, som Eirikættlingens sønn svinget, det mektige, skarpe sverd.
1. 4-5: [Jeg Végest ristet] disse runer som gudene åpenbaret for gydjén som skrev dem her for Alrik Ulla etter Eivís [Sugg]. Jeg råder

Toppen [här: B]:

1. 1: gydjens ramme runer
1. 2: jeg hogg Alriks ganger på gudenes tempelland.
1. 3: [men Arn]gunn kjørte lyset med hesten.»

Beträffande andemeningen i den gåtfulla inskriften har Marstrander också sin uppfattning klar: »Sparlösaristningen er et originaldokument til Frøykultens historie i hedenskapets siste århundrer, et dokument som er samtidig med de begivenheter og den religiøse ritus det skildrer, et fantastisk budskap fra hedenskapet som ingen av oss hadde ventet å oppleve. Det lar seg ikke gjøre i denne korte fremstilling å stille innskriften i det historiske relieff den fortjener. Den fruktbarhetskultus som det rituelle opptog gir uttrykk for möter oss alt i Trundholmvgognen med dens hest og solskive og i helleristninger fra eldre og yngre bronsealder. Hva er Sparlösa-innskriftene annet enn en gjenfunnet tekst til helleristningens filmbilleder? En anakronisme, det er så, for det ligger utalte generasjoner mellem billedene og teksten, og bronsealderens

son. Möjligen hade denne Erik säte i Uppsala. Huruvida den *magur Æiriks*, som nämnes längre fram i inskriften, är identisk med Öjuls eller avser en annan man, eventuellt med namnet Sigmar, kan dock icke avgöras. Stenens mästare uppger sig heta *Alriks lubu*. Andra detaljer visar, att inskriften utöver uppgifter om släktskapsförbindelser även har rent berättande inslag. Den talar om en gåva och en gengåva (I och II: 1), men vari dessa ha bestått finnes nu icke klart uttryckt. En obestämd tidrymd (början av II: 3) skiljer händelser åt. En »väldig strid» kan måhända utläsas ur III: 2.

Tre av de tidigare Sparlösaforskarna (Jungner, Lindquist, Marstrander) ha tillagt inskriften poetisk form. Någon konsekvent versbyggnad finner man emellertid icke utan att våldföra sig på själva inskriften. De spår av en dylik, som man möjligen skulle kunna peka på, t.ex. å sidan III, torde snarare ha karaktär av schabloner, vilka bidragit till att förläna en viss rytmisk klang åt inskriftens prosaform.

Efter att klart ha hävdatt inskriftens poetiska form berör Marstrander i sitt arbetes avslutande stycke ännu en gång frågan, nu dock på ett sätt, som närmar honom till den åsikt som här framförts: »Sparlösa-innskriften synes allittererande så å si fra første til siste linje. Men bortsett fra verset s. C [= III: 1-3] dreier det seg her som i Rökinnskriften og en rekke andre innskrifter i det eldre alfabet om frie allittererende rekker — noe i likhet med de eldste irske genealogier og lover. Av denne frie underskog er kunstdiktningen vokset opp — lenge før vikingtiden. Ettersom den politiske makt ble samlet i større sentrer og 'kongene' konsoliderte sin maktstilling trengte kunstdiktningen etterhånden den 'rytmiske prosa' ut.»

Inskriftens historiska innebörd har förfäktats av Jungner och Lindquist — låt vara på olika sätt — genom anknytning till Ynglingasagan, samtidigt som den skulle dokumentera de religionshistoriska begrepp, som kunna sammanfattas i uttrycket »det sakrala kungadömet». Häremot ställer v. Friesen inskriftens karaktär av juridiskt dokument. För dessa åsikters utförliga motivering kan här icke redogöras. De återfinnas i ovan anförda arbeten. För egen del måste jag på grund av ristningens fragmentariska karaktär stanna för den föga nyanserade uppfattningen, att Sparlösa-inskriften är i sammanträngd form något av en episk hjältedikt på prosa. Det är i huvudsak samma generella uppfattning som Nordén (a. a. s. 203) med tanke även på vissa andra runmonument, bl. a. Rökstenen, ger uttryck åt: »Deras i sanning ståtliga utseende, det upphöjda, stundom rimbundna språket, det till äreminnets ämneskrets hörande innehållet i de oomtvistligt tolkbara partierna — allt anger, att det är till den heroiska sfären, som de höra.»

Vad stenens bildristningar beträffar, är bedömningen av dessa närmast en uppgift av konsthistorisk art, även om man nog rent allmänt måste räkna med att vissa av dem (t. ex. sidan IV) vid sidan av sin dekorativa verkan kunna ha ett idéinnehåll, som direkt svarar mot inskriftens text. En tolkning av bildspråket erbjuder emellertid så stora svårigheter, att varje förslag ännu måste karakteriseras som gissning, och man har hittills förklarligt nog avstått från försöket. Se även Oscar Almgren, *Resan till Valhall* (i: *Uppländsk bygd*, 1940, s. 29 f.).

Beträffande Sparlösa-inskriftens datering har Bertil Almgren i ett tillägg till von Friesens arbete lämnat en utförlig redogörelse för granskningen av bilderna och deras närmaste motsvarigheter på annat förhistoriskt material. Almgren beklagar härvid den ringa omfattningen av sådant material (s. 114): »Vad som återstår är de huvudsakligen gotländska bildstenarna med deras figurer samt träsniderierna i Oseberg, som till största delen utgöres av ornament. Av ett så viktigt jämförelsematerial som ornerade och figurprydda textilier finnas endast fragment. De flesta analogierna måste hämtas från små bronsarbeten.» Det slutresultat som han kommer fram till i dateringsfrågan är följande (s. 127): »Under sådana förhållanden måste man från arkeologiska utgångspunkter nöja sig med en datering av Sparlösastenen till tiden omkring år 800, med en marginal på upptill ett halvt århundrade.» von Friesen (a. a. s. 95 f.) kommer på runologisk väg fram till ungefär samma resultat. Det är framför allt på runornas former som han bygger upp sin kronologi. Den jämna fördelningen av äldre och yngre runformer på Sparlösastenen hänför denna till ett tidigare skede än Rökstenen (mitten av 800-talet). Jungner uttrycker sig sålunda (a. a. s. 227): »Som ristningens tid får man väl anse senare hälften av 700-talet — tills vidare.» Han stöder sig därvid bl. a. på ett muntligt uttalande av

Birger Nerman: »inte senare än omkr. 800». Lindquist går också på arkeologisk grund in för en tidig datering (a. a. s. 16): »slutet av 700-talet». Med mindre variationer är man alltså på arkeologiskt och runologiskt håll ganska enig om inskriftens tidfästande till omkring år 800.

Den yngre inskriften:

: kisli : karpi : iftir : kunar : brupur[:]kubl : pisi

5 10 15 20 25 30

Gisli gærði æftir Gunnar, broður, kumbl þessi.

»Gisle gjorde detta minnesmärke efter Gunnar, sin broder.»

Till läsningen: Denna yngre inskrift, anbragt på högra kantremsan å sidan I, börjar ungefär i höjd med stenens mitt, i kanten av en flagring, med två punkter som sk. 1 **k** är ej stungen, ej heller 2 **i**. I 6 **k** finns en flagring mellan hst och bst, intet spår av någon punkt. 11 **i** och 16 **k** äro ej stungna. Intet säkert sk är bevarat efter 26 **r**. Här går en spricka, lagad med cement. Avståndet mellan 26 **r** och 27 **k** talar dock för att sk här funnits, liksom fallet är mellan de andra orden i inskriften. I 30 **i** är bst borta. Det följande sk är svagt. 34 **i** har förlorat undre delen av hst. Intet spår av sk är bevarat efter 34 **i**. — Inskriften har av samtliga granskare lästs på enahanda sätt. Det inledande sk har dock icke tidigare observerats.

Mansnamnet *Gisli* är känt från ytterligare en runinskrift, U 611. Det har sin starkaste frekvens på väst-nordiskt område, men är också vanligt i svensk medeltidslitteratur. I runsvensk tid synes starkformen *Gisl* vara oftare förekommande.

120. Sparlösa sn, kyrkan.

Litteratur: B 1154, L 1378. Petrus Ionaë, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 94; C. G. G. Hilfeling, Resa juli 1792, s. 10 (red. av P. Tham i KB F m 57: 1); P. A. Sæve, Berättelse 1863, s. 136 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 137); K. Torin, Register 1875 (VFA); R. Hjorth, Beskrifning öfver Wiste härad (1902), s. 109; J. Sandström, Anteckningar om fornlämningar 1903 (ATA).

Avbildningar: U. Christofersson, bläckteckning 1687 (i KB F 1 7 a, bl. 9), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta samt B 1154); Hilfeling bläckteckning (i a. a.).

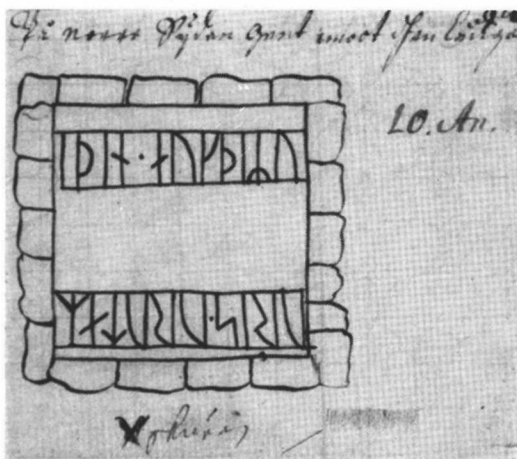

Fig. 198. Vg 120, Sparlösa sn, kyrkan.
Efter teckning av Christofersson.

Fig. 199. Vg 120. Sparlösa sn, kyrkan.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1154).